

Måndagen den 4 december

Kl. 11.00

§ 1 Justerades protokollet för den 24 november.

---

*Om B3LA-projektets inverkan på vissa försvarskostnader***§ 2 Om B3LA-projektets inverkan på vissa försvarskostnader**

Försvarsministern LARS DE GEER erhöll ordet för att besvara *Maj Britt Theorins* (s) den 18 oktober anmälda interpellation, 1978/79:42, och anförde:

Herr talman! Maj Britt Theorin har frågat mig hur mycket dyrare redan inplanerade och av riksdagen beslutade beställningar hos Saab-Scania AB blir vid ett slutligt nej till B3LA. Maj Britt Theorin har vidare frågat hur en sådan fördyring skulle täckas samt om bakgrunden till formuleringen i propositionen 1977/78:95 att anskaffningen av Jaktviggen skulle förbilligas genom att utvecklingsarbetet på B3LA inte avbröts.

Vid Saab-Scania AB och flera andra svenska industrier pågår f. n. produktion av Jaktviggen, JA 37, för det svenska flygvapnet. Denna produktion har sedan lång tid tillbaka planerats komma att omfatta tre delserier av varierande storlek. Regeringen beställde genom beslut den 30 januari 1975 delserie 1. Leveranser av flygplan ur denna serie har nu påbörjats och kostnaderna för serien påverkas inte av det slutliga ställningstagandet till B3LA.

I beslut den 12 januari 1978 uppdrog regeringen åt försvarets materielverk att med berörda industrier genomföra slutliga förhandlingar om villkoren för fortsatt utvecklingsarbete m. m. på B3LA och A 20 för tiden intill den 1 juli 1979. Vidare framgår av beslutet att arbetet skulle förutsättas bli genomfört inom en ekonomisk ram av högst 310 milj. kr. Dessutom förutsattes i beslutet en samtidig beställning av JA 37. För erforderligt underlagsarbete, intill tidpunkten för beslut om det utvecklingsarbete som här avsetts, skulle 30 milj. kr. få disponeras.

På grundval av detta uppdrag hemställde försvarets materielverk i skrivelse den 2 februari 1978 hos regeringen om tillstånd för fortsatt utvecklingsarbete på B3LA och A 20 fram till den 1 juli 1979 inom en total kostnadsram av 280 milj. kr. I denna skrivelse framförde försvarets materielverk, bl. a., att sedan detta utvecklingsarbete på B3LA beställts hade materielverket möjlighet att enligt ett erbjudande från Saab-Scania AB, beställa serietillverkning av delserie 2 och 3 av JA 37 till ett fast pris.

Min företrädare anförde i propositionen 1977/78:95, som beslutades den 23 februari 1978, bl. a. att förhandlingar ägt rum med berörda industrier under hösten 1977. Därvid hade enligt propositionen industrin enligt olika alternativ erbjudit s. k. takpris för serietillverkningen av Jaktviggen under

Måndagen den
4 december 1978

Om B3LA-projektets inverkan på vissa försvarskostnader

förutsättning att utvecklingsarbetet på B3LA inte avbröts. Vidare anförde min företrädare: "Om man beslutar sig för att avbryta B3LA-projektet den 30 juni 1979, har försvaret drabbats av vissa kostnader som inte direkt kan nyttiggöras i fortsättningen. Avtalet med industrin om bibehållen handlingsfrihet innebär emellertid minskade kostnader för serieproduktionen av JA 37. Även om B3LA-projektet inte fullföljs kommer anskaffningen av jaktssystemet att bli billigare än om vi hade avbrutit B3LA-arbetet nu." Riksdagen fattade beslut i enlighet med propositionen 1977/78:95 den 26 april 1978.

Jag vill erinra om detta uttalande från min företrädares sida eftersom det är direkt berört i Maj Britt Theorins fråga. Något avtal av det slag som omnämns i det av mig citerade stycket förelåg ej den 23 februari 1978. Med uttrycket "avtal" torde avses det erbjudande från Saab-Scania:s sida som omnämns i försvarets materielverks skrivelse den 2 februari. Av detta framgår att Saab-Scania i detta läge ej var berett att offerera något bestämt pris för delserie 2 och 3 av JA 37 om inte typarbete på B3LA beställdes för tiden fram till den 1 juli 1979.

Det fortsatta händelseförloppet är, som det framgår av de för mig tillgängliga handlingarna, följande.

Regeringen bemyndigade den 13 april 1978 försvarets materielverk att lägga ut beställningar rörande utvecklingsarbete m. m. på A 20 och B3LA intill den 1 juli 1979 inom en kostnadsram av 250 milj. kr. I beslutet föreskrev regeringen att utvecklingsarbetet skall bedrivas på sådant sätt att full handlingsfrihet föreligger inför beslut om inriktningen av det fortsatta utvecklingsarbetet efter den 1 juli 1979 och att kostnaderna för vidare utveckling och produktion för såväl A 20 som B3LA efter denna tidpunkt minimeras. Vidare föreskrevs att om utvecklingsarbetet på B3LA avbryts den 30 juni 1979, skall utvecklingsarbetet på flygplan A 20 omgående kunna fortsätta utan att statsverket åsamkas tillkommande utvecklingskostnader.

Försvarets materielverk insände därefter via överbefälhavaren en framställning, daterad den 27 april 1978, rörande beställning av delserierna 2 och 3 av JA 37. Av framställningen framgår att det ekonomiska underlaget bl. a. utgjordes av det erbjudande som lämnades till försvarets materielverk av Saab-Scania AB den 11 december 1977 och som omnämns i materielverkets skrivelse den 2 februari 1978. Detta erbjudande hade senare formaliserats genom en offert. Offerten avsåg en samtidig beställning av delserierna 2 och 3 till en fast kostnad av 2 335 milj. kr. under förutsättning av att B3LA fullföljs. Härutöver tillkom prisregleringsklausul. Enligt offerten hade försvarets materielverk rätt att avbeställa delserie 3 före den 15 juli 1980. En förutsättning för offerten var alltså att typarbete för B3LA beställdes för perioden den 1 januari 1978 till den 1 juli 1979. I annat fall kunde ej fast pris för delserie 2 och 3 påräknas. Offerten förutsatte vidare att i det fall fortsatt typarbete på B3LA inte skulle beställas från den 1 juli 1979 eller om delserie 3 av flygplan JA 37 skulle annulleras, så ökades kostnaderna för delserie 2 och 3. I så fall skulle dock leverans av delserie 2 i princip ske till fast pris.

Regeringen hade, som jag tidigare har sagt, den 13 april fattat beslut att låta

beställa typarbete på B3LA och A 20 intill den 1 juli 1979. Försvarets materielverk kunde därför på grundval av Saab-Scantias offert göra framställning omfattande både delserie 2 och 3 till fast pris och – enligt försvarets materielverk – lägsta möjliga kostnad för statsverket. Av framställningen framgår att villkoret för fast pris på delserie 2 i princip är att även delserie 3 av JA 37 beställs och vad avser denna delserie att B3LA-utvecklingen fortsätter efter den 1 juli 1979.

Regeringen medgav den 18 maj 1978 att försvarets materielverk fick beställa delserie 2 av JA 37 jämte kringutrustning inom en kostnadsram av 1 869 milj. kr. samt anskaffa materiel för delserie 3 inom en kostnadsram av 90 milj. kr. Regeringen föreskrev vidare att antalsfördelningen mellan delserie 2 och 3 skall göras så att den sammanlagda kostnaden minimeras, oavsett val av attackflygplan.

Med detta beslut som grund ingicks den 25 maj 1978 ett avtal avseende tillverkning av JA 37, delserie 2 och 3, mellan försvarets materielverk och Saab-Scania AB. Detta avtal har följande huvudsakliga innehåll.

I det fall fortsatt typarbete på B3LA fullföljs efter den 1 juli 1979 gäller:

Kontraktstypen är fast pris med prisreglering.

Priset för delserierna 2 och 3 (dvs. 119 flygplan) inkl. bl. a. produktionsstöd är 2 357 milj. kr. i prisnivå första kvartalet 1977.

Försvarets materielverk äger rätt att avbeställa delserie 3 (dvs. 59 flygplan) före den 15 juli 1980, om riksdagen tar ställning mot anskaffningen. Då blir priset för delserie 21 396 milj. kr. I detta pris ingår avbeställningskostnader för delserie 3. Däremot ingår ej kostnader för avveckling eller underbeläggning av produktionsresurserna, om fortsatt flygplanstillverkning vid Saab-Scania AB efter delserie 2 ej kommer till stånd. Separat överenskommelse om kostnadsansvaret skall i detta fall träffas.

Priserna enligt ovan kan justeras efter granskning, dock skall priserna gälla som avtalade, även om granskningen visar att beloppen borde vara högre.

I det fall typarbetet på B3LA avbryts den 1 juli 1979 gäller:

Efter den 1 juli 1979 omformas avtalet om Saab-Scania AB begär det. Delserie 2 tillverkas till ett fast pris om 1 381 milj. kr. I detta pris är inräknat 152 milj. kr. för bl. a. de prishöjningar som kan föranledas av uppsägningsreglerna för personal. Detta belopp kan ändras sedan effekterna av uppsägningarna klarlagts. Priset förutsätter vidare beställning av delserie 3.

Tillverkning av delserie 3 utförs till ett preliminärt pris av 1 376 milj. kr. Här gäller ej villkoren om fast pris. Reglerna för samarbete mellan försvarets materielverk och Saab-Scania skall i detta fall bli föremål för ett speciellt avtal som skall anpassas till Saab-Scantias speciella arbetssituation.

Sammanfattningsvis kan jag utifrån för mig tillgängliga handlingar konstatera att det inte torde vara möjligt att uttala sig om vilket pris som kunde ha avtalats för JA 37, om utvecklingsarbetet avseende B3LA inte hade förlängts till den 1 juli 1979. Vad gäller frågan om prisskillnaden i de fall B3LA fullföljs resp. inte fullföljs så har jag utgått från de preliminära priser som finns i avtalet. Kostnaderna blir med denna utgångspunkt 400 milj. kr. högre för JA 37, om inte fortsatt utveckling av B3LA beställs före 1 juli 1979. De

Om B3LA-projektets inverkan på vissa försvarskostnader

eventuellt tillkommande kostnaderna måste enligt min uppfattning inrymmas inom försvarsmaktens ram, och de har planerats in av chefen för flygvapnet i den programplan som inlämnades i september 1978.

MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! Jag ber att till den nuvarande försvarsministern få framföra ett tack för svaret på min interpellation av den 18 oktober och noterar den relativa öppenhet som svaret andas.

Tyvärr tvingas jag konstatera att de värsta farhågorna därmed också blivit besannade.

För det första: Riksdagen har blivit vilseledd av före försvarsministern i propositionen 95 av den 23 februari 1978 och i riksdagsdebatten den 26 april samt av före statsministern Fälldin den 2 juni.

För det andra: Sambandet mellan moderaterna och Saab-Scania AB och deras samverkande intressen har ytterligare bekräftats. Före försvarsministern har förhandlat med industrin på industrins villkor och med handlingsfrihet för industrin och inte för sina uppdragsgivare – de svenska skattebetalarna.

För det tredje: Skattebetalarna får betala ytterligare minst 400 milj. kr., kanske det dubbla, för de beställda JA 37 Viggen till följd av det kontrakt som den förra regeringen via försvarets materielverk skrev med Saab-Scania, om B3LA inte beställs den 1 juli 1979 – under förutsättning att detta mycket diskutabla kontrakt inte upphävs av den nuvarande regeringen eller på annat sätt, exempelvis genom revisorernas ingripande.

Jag skall återkomma till detta, men först bakgrunden.

Den förra försvarsutredningen genomförde två olika studier av den framtida flygplansutvecklingen och de samhällsekonomiska konsekvenserna av den. Utredningen visade också att en satsning på utveckling och produktion av det lätta attackplanet B3LA skulle kräva minst 350 milj. kr. per år den första femårsperioden, utöver den borgerliga majoritetens försvarsräm. Socialdemokraterna i utredningen, liksom i riksdagen, sade nej till B3LA och klargjorde att man vid ett eventuellt regimskifte 1979 skulle riva upp ett beslut om B3LA.

Den borgerliga majoriteten önskade B3LA men ville inte presentera räkningen för väljarna. I stället sköt man på det definitiva riksdagsbeslutet och tillsatte B3LA-utredningen, vars uppgift var att presentera en smakligare räkning på B3LA. Resultatet blev dock detsamma som utredningens, dock att A 20-alternativet nu skulle kosta ytterligare 100 milj. kr. per år. Kostnaderna för B3LA var fortfarande 350 miljoner över den borgerliga försvarsräm, som i sin tur ligger 300 miljoner över den socialdemokratiska.

Nu skulle väl ändå beslutet komma? Nej – på nytt sköt man formellt frågan ifrån sig, dvs. riksdagen skulle, som det hette, erhålla handlingsfrihet fram till den 1 juli 1979 under förutsättning att ytterligare 310 miljoner beviljades för fortsatt utvecklingsarbete, huvudsakligen på B3LA. Under tiden skulle en ny beredning – FLIK – söka alternativ till B3LA. Efter en ganska hetsig debatt röstade den borgerliga riksdagsmajoriteten den 26 april i år ja till ytterligare

310 miljoner i fortsatt utvecklingsarbete. Socialdemokraterna krävde ett omedelbart avbrytande av B3LA-projektet och påpekade att det nu sker en betydande forcering av utvecklingsarbetena trots att något politiskt beslut inte föreligger om att B3LA skall komma till stånd. Man framhöll vidare: "Samtidigt som man från regeringens sida säger sig vilja eftersträva handlingsfrihet binds i själva verket mer pengar i B3LA-projektet."

Inte heller sedan FLIK presenterat sitt material i höstas är man beredd att definitivt avskryta B3LA. Nya variationer på samma tema flyger nu omkring men under andra beteckningar. "Allt tal om att ett nytt projekt presenterats är nonsens. Vad vi talar om är B3LA. De legärt redovisade förändringarna gäller betalningsförutsättningarna." Ja, så står det i ett brev från chefen för materielenheten vid försvarsdepartementet till överbefälhavaren. Militärer, industri och beställare synes samverka för gemensamma intressen.

Men spelet om B3LA har en djupare och allvarigare dimension och ingår i ett internationellt mönster. Rustningarna i världen har kommit ur kontroll såväl i omfattning kvantitativt som i "kvalitet" men också genom att politikerna inte längre har full kontroll över besluten. Detta kan sägas gälla generellt i världen men äger också sin tillämpning i vårt eget land.

Det är mig främmande att citera mig själv, men för en gångs skull gör jag ett undantag. Vad jag i ett generellt tal om det militärindustriella komplexet sade för ett halvår sedan ser med kuslighet ut att bekräftas här hemma:

"Den formella beslutsprocessen, dvs. politikernas beslut om vapenproduktion är otillräcklig och måste kompletteras. Den verkliga beslutsprocessen över utvecklingen på ett tidigt stadium måste politikerna på nytt skaffa sig. För detta krävs att man kan överblicka hur den verkliga beslutsprocessen över vapenutvecklingen fungerar. Förloppet vid projektering av vapensystem för många länders försvar är i stort detsamma och likt en dans med många invecklade turer. Att mer komplicerade och mångsidiga vapen är bättre än enkla och billiga stridsmedel omhuldas i militära staber och i industrins utvecklingsavdelningar. Anställda i försvarsstaber och krigsmaterielverk sammanträffar regelbundet med specialister från försvarets forskningsanstalt för en gemensam utformning av systemspecifikation där vanligtvis endast långt avancerad teknik kan medges. Redan på detta stadium påverkas de militära experterna av de omfattande kontakterna med försvarsindustrins representanter, som i sin tur har ett stort antal begåvade militärer och kvalificerade tekniker till förfogande. Tillsammans bildar de en sorts anonym klubb för likatänkande och med gemensamma intressen. Även högt uppsatta befattningshavare inom försvaret är mer eller mindre indragna i detta nät, och ju större företaget är, desto effektivare kan bearbetningen ske. Därtill kommer att det är en medveten strategi hos militärindustrin att plöja ner tillräckligt kapital i en vapenutveckling *innan* slutliga formella beslut fattats för att pressa regeringen till för industrin positiva beslut."

Det är beklagligt att konstatera att verkligheten alltför tydligt besannat mina generella påståenden om det militärindustriella komplexet. Med en lätt travestering av Hamlet kan man säga: Det är något ruttet i konungariket Sverige.

Om B3LA-projektets inverkan på vissa försvarskostnader

Måndagen den
4 december 1978

*Om B3LA-projek-
tets inverkan på
vissa försvarskost-
nader*

Så till själva interpellationen och svaret.

Försvarsministern har undvikit att direkt svara på min första fråga om motiveringen för att vilseleda riksdagen. Var och en kan själv dra slutsatser mot bakgrund av vad som sägs i svaret i sakfrågan. Indirekt klarlägger försvarsministern dock motivet. I svaret anförs bl. a. vad som står i Eric Krönmarks proposition 95 av den 23 februari i år: "Avtalet med industrin om bibehållen handlingsfrihet innebär emellertid minskade kostnader för serieproduktionen av JA 37. Även om B3LA-projektet inte fullföljs kommer anskaffningen av jaktssystemet att bli billigare än om vi hade avbrutit B3LA-arbetet nu." Nuvarande försvarsministern klargör att något sådant avtal inte förelåg den 23 februari, och vidare att "det inte torde vara möjligt att uttala sig om vilket pris som kunde ha avtalats för JA 37 om utvecklingsarbetet avseende B3LA inte hade förlängts till den 1 juli 1979". Den förre försvarsministern har med andra ord klart vilselett riksdagen i akt och mening att förhindra ett avbrytande av B3LA-projektet.

I den del av svaret som gäller den här saken säger försvarsministern också att uttrycket "avtal" torde avse det erbjudande från Saab-Scania varav "framgår att Saab-Scania i detta läge ej var berett att offerera något bestämt pris för delserie 2 och 3 av JA 37 om inte typarbete på B3LA beställdes för tiden fram till den 1 juli 1979". På vanlig svenska kallas detta Saabs betecende för *utpressning*. Omskrivet löd Saab-Scanias krav: Får vi inte fortsätta typarbetet på B3LA, höjer vi priset på JA 37 Viggen.

I svaret på min andra fråga klargör försvarsministern att det kontrakt som den borgerliga trepartiregeringen via försvarets materielverk skrev med Saab-Scania den 25 maj 1978 om redan inplanerade och av riksdagen beslutade beställningar på JA 37 blir minst 400 milj. kr. dyrare vid ett slutligt nej till B3LA. Detta kontrakt innehåller klara bindningar mellan JA 37 och B3LA.

Det framgår klart av försvarsministerns redogörelse att priset på JA 37 i sin helhet är *betingat* av beställning av B3LA efter den 1 juli 1979. Två prisnivåer har offererats av Saab-Scania och *i kontrakt accepterats* av den förra borgerliga regeringen. Dessa prisnivåer är:

1. Om B3LA fullföljs efter den 1 juli 1979: ett fast pris om 2 357 milj. kr. för 119 flygplan JA 37 Viggen i delserierna 2 och 3.

2. Om B3LA-arbetet avbryts den 1 juli 1979: ett fast pris för delserie 2 om 1 381 milj. kr. samt ett preliminärt pris för delserie 3 om 1 376 milj. kr., summa 2 757 milj. kr., dvs. minst 400 milj. kr. dyrare.

I delserie 2 är vidare inkluderat ett beräknat belopp om 152 milj. kr. – som kan höjas – "för de prishöjningar som kan föranledas av uppsägningsregler för personal". Detta betyder i klartext att delserie 2 av Jaktviggen skall betala för viss B3LA-personal, dvs. ta kostnaderna för ett flygplan som riksdagen över huvud taget inte beslutat om ännu. Kontraktet förutsätter inte fast pris för delserie 3, utan vad som kallas "bok- och räkning" och är ett väsentligt dyrare beräkningssystem för staten.

I denna del är således försvarsministerns svar inte korrekt. Kostnaderna för JA 37 Viggen blir enligt det kontrakt som regeringen via försvarets materiel-

verk skrev den 25 maj minst 400 milj. kr. högre vid ett nej till B3LA. Enligt säkra bedömare kan summan med denna formulering i kontraktet bli upp emot den dubbla.

Av svaret i denna del framgår också klart att priset för såväl delserie 2 som delserie 3 av JA 37 Viggen är kopplat till fortsatt utveckling av B3LA. Förre statsministerns uppgifter i riksdagsdebatten den 2 juni var således inte korrekta.

Mina följdfrågor till försvarsministern är ganska naturliga:

Kan ett kontrakt av denna karaktär accepteras av den nuvarande regeringen?

Har man för avsikt att bryta kontraktet och omförhandla?

Anser försvarsministern att ett så villkorat kontrakt står i överensstämmelse med god affärsmässighet?

Räknar försvarsministern med att revisorerna skall acceptera ett kontrakt där den redan beställda JA 37 Viggen i efterhand skall betala för avvecklingskostnaderna för ett ännu inte beställt plan?

Försvarsministern LARS DE GEER:

Herr talman! Jag avser att besvara Maj Britt Theorins frågor i en kommande replik, eftersom de framställdes i slutet av hennes anförande och var mycket omfattande.

Sveriges riksdag har förvisso anledning att kräva att svar på i riksdagen gjorda interpellationer skall lämnas vid föreskriven tidpunkt och just i denna sal. Samtidigt kräver arbetsrutinerna i kanslihuset att ett ganska stort antal personer får tillgång till ett utkast till svar i förväg. Jag tvingas konstatera att det förhandsutdelade svaret, genom vårdslöshet eller avsiktligt, i förväg kommit till massmedias kännedom. Av vissa formuleringar att döma kunde man t. o. m. dra den slutsatsen, att jag i min egenskap av försvarsminister låtit mig intervjuas i förväg beträffande detta interpellationssvar. Jag vill härmed försäkra riksdagen att några sådana intervjuer självfallet ej förekommit och självfallet ej heller under några omständigheter får förekomma, om riksdagens arbetsordning skall följas och respekteras.

Jag beklagar därför härmed djupt den förtida publicitet som förevarit beträffande det nu avgivna interpellationssvaret. Det är min förhoppning att den eller de som – av vårdslöshet eller avsiktligt – utnyttjat sin förtida tillgång till svaret till att omgående överlämna detta till massmedia bör tungt känna sitt ansvar för detta mot riksdagens arbetsordning helt stridande och illojala förfaringsätt. Debatten om svaret måste rimligen äga rum här i riksdagen, annars finns risk att talesättet "vad sägas skall är redan sagt" kommer att äga giltighet om densamma. I interpellationen angripna personer och myndigheter kan dessutom inte rimligen gå i svaromål beträffande problemställningar som ännu ej officiellt berörts i något interpellationssvar, utan tvingas avvakta denna förhandling med ur debattmässig synvinkel bakbundna händer. Detta är en ytterst otillfredsställande tingens ordning som alla om vårt demokratiska systems helgd medvetna människor måste med kraft motarbeta.

Måndagen den
4 december 1978

*Om B3LA-projek-
tets inverkan på
vissa försvarskost-
nader*

Maj Britt Theorins slutsatser av mitt svar får helt stå för hennes egen räkning. En direkt felaktighet var hennes påstående att priset på hela beställningen av JA 37 skulle hänga samman med fortsatt utvecklingsarbete på B3LA. Priset för delserie 1 är ju under alla omständigheter fast.

I själva sakfrågan, vilket priset skulle ha blivit för den nu hos Saab-Scania beställda delserie 2 av JA 37 om utvecklingsarbetet på B3LA ej förlängts till den 30 juni 1979, anser jag mig dock med min industriella bakgrund kunna bidra med ett par väsentliga påpekanden.

Det första gäller kostnadsbilden vid all serietillverkning av verkstadsindustrins produkter, det må sedan gälla personbilar, kylskåp, TV-apparater eller datamaskiner. Om en köpare, då ett aktuellt köp skall avgöras, lämnar en påtaglig indikation på att produkten i fråga är intressant även i en kommande utvecklingsversion får säljaren i en marknadsekonomi förvisso ett starkt incitament att lämna ett väsentligt lägre pris än om vederbörande får uppfattningen att både den nu aktuella affären och eventuellt kommande affärer avser endast den nu tillgängliga modellen av produkten. I det senare fallet tar horisonten slut när befintlig modell, eventuellt med vissa mindre ändringar, t. ex. från en jaktversion till en attackversion av samma grundflygplan, blivit omodern inom en inte alltför avlägsen framtid. I det förra fallet däremot kan tillverkaren se fram emot en framtid där tid och resurser kan stå till förfogande inte blott för en helt ny modell utan indirekt också för övergång till helt andra, kanske civila, produkter. Möjliga seriestorlekar kan i detta fall bli längre, och chansen att utveckla militärt och civilt intressanta nya modeller och versioner förbättras. Den säljare som inte lämnar ett väsentligt lägre pris i en aktuell affär för att få bibehålla sin tekniska och kommersiella framtidshorisont tror jag knappast finns. I det aktuella fallet anser jag sålunda sannolikt att Saab-Scania verkligen lämnat ett lägre pris på delserie 2 än man skulle ha gjort därest utvecklingsarbetet på B3LA avbrutits i början av år 1978.

Mitt andra påpekande är av mer teknisk karaktär. Vid serietillverkning av en så oerhört komplicerad produkt som ett flygplan behöver verkstäderna då och då tillgång till högkvalificerade tekniker vilka ofta är helt specialiserade på något detaljproblem, exempelvis konstruktion, hållfasthet och aerodynamik, för att ta hand om ändringar under produktionen. Man behöver också utprovningsspecialister för verifierande mark- och flygutprovning av ändringar. Ändringar kan vara betingade av produktionsstörningar, tekniska rationaliseringar, flygsäkerhetsåtgärder osv. Dessa tekniker kanske endast behöver ägna 10 eller 20 % av sin totala arbetstid åt detta produktionsstöd. Men de måste likväl finnas tillgängliga hela tiden. Om serietillverkning av stridsflygplan bedrivs parallellt med utvecklingsarbete på en ny flygplanstyp kan kostnaderna för dessa tekniker, som är rätt många till antalet, fördelas mellan den löpande produktionen och utvecklingsarbetet. Om utvecklingsarbetet avbryts måste hela kostnaden för dessa specialister bäras av den löpande serierproduktionen – trots att teknikerna i fråga inte är fullt sysselsatta med denna. Självfallet fördyras serierproduktionen om den belastas med

totalkostnaderna för ett antal specialister som inte behövs annat än under en mindre del av sin arbetstid.

MAJ BRITT THEORIN (s) kort genmäle:

Herr talman! Får jag bara först säga att jag tycker inte att försvarsministern skall förskymma sin öppenhet med en kritisk granskning av massmedias intresse. Detta är en stor och rätt skandalös historia, och om massmedia genom viss oförsiktighet hos någon person har kommit i åtnjutande av svaret kan jag i sak dela försvarsministerns inställning, att det är riksdagen som först skall debattera frågan. Men jag tycker fortfarande att försvarsministern kan notera komplimangen från mig för att det visats en öppenhet av rätt god beskaffenhet i det här svaret, en öppenhet som jag faktiskt uppskattar. I svaret har ju försvarsministern klargjort det reella innehållet i det hemliga kontrakt mellan regeringen och Saab-Scania som FMV skrivit för regeringens räkning.

Jag avvaktar med intresse svaret på mina frågor men tvingas av detta försvarsministerns korta inlägg konstatera att den nuvarande försvarsministern tydligen anser det helt acceptabelt att knyta priset för ett redan beställt flygplan till ett eventuellt kommande flygplansprojekt. Jag kan inte tänka mig att några revisorer kan acceptera en sådan kontraktskrivning. Om det för förevarande industris del skulle bli dyrare att upprätthålla en serieproduktion får väl industrin på vanligt sätt återkomma i särskild ordning med ytterligare krav. Men man kan rimligen inte lägga in dessa kostnader i ett kontrakt som gäller JA 37 Viggen.

Av vad som framgår av försvarsministerns anförande är det alldeles klart och tydligt att priset på JA 37 Viggen är betingat av en beställning på B3LA. Men det är en ohållbar konstruktion. Det måste ju rimligen vara så att statsmaktens företrädare skall söka åstadkomma ett så lågt pris som möjligt för de beställningar man gör och inte låta sig uppknytas av industrins offerter. Industrins erbjudanden, omformade till offerter och sedermera till kontrakt, har – såvitt jag vet – inte i någon del förändrats från försvarets materielverks sida. Ingen del av erbjudandet från Saab-Scania – delserie 2 och delserie 3 är båda kopplade till B3LA enligt den offert som lämnats och enligt det kontrakt som är skrivet – har blivit ändrad i förhandlingarna, utan det kontrakt som regeringen har skrivit under är exakt detsamma som det första erbjudandet.

Jag är naturligtvis oerhört intresserad av att få veta om den nuvarande försvarsministern och den nuvarande borgerliga regeringen accepterar ett kontrakt, enligt vilket skattebetalarna skall betala minimum 400 milj. kr. utöver det reella priset på grund av att den förra regeringen undertecknat ett icke korrekt kontrakt. Det är naturligtvis intressant för skattebetalarna att få svar på frågan: Hur tänker den folkpartistiska regeringen agera i fråga om detta kontrakt? Vi vet ju nu i detalj hur kontraktet ser ut.

Nr 46

Måndagen den
4 december 1978

Om B3LA-projektets inverkan på vissa försvarskostnader

Måndagen den
4 december 1978

Om B3LA-projektets inverkan på vissa försvarskostnader

Försvarsministern LARS DE GEER:

Herr talman! Som svar på Maj Britt Theorins senaste påpekande vill jag säga att det naturligtvis inte går för en industri att bortse från hela sin situation, och för Saab-Scania är det ju en livsnödvändighet att kunna planera sin verksamhet för ett antal år framåt. Att man därför i förhandlingsarbetet med försvarets materielverk tvingas lägga in synpunkter på vad staten på sikt behöver för olika flygplan är ganska självklart.

De konkreta frågor som Maj Britt Theorin ställde i slutet av sitt första inlägg vill jag besvara på följande sätt.

Flygplansfrågan prövas f. n. i regeringen. Jag utgår från att omfattande förhandlingar med industrin blir följden oavsett beslutets inriktning. Självfallet kan man därvid inte komma ifrån juridiskt bindande avtal mellan staten och leverantören.

Den allmänna affärsmässigheten i de träffade avtalen måste naturligtvis bedömas med utgångspunkt i att den dåvarande regeringen uppenbarligen eftersträvade en handlingsfrihet i flygplansfrågan. Med denna bakgrund i minnet tror jag det är svårt att leda i bevis att något för staten totalt sett ekonomiskt förmånligare avtal skulle ha varit möjligt att uppnå.

I fråga om handlingsfriheten vill jag dessutom tillägga att utvecklingen på civilflygets område undet det senaste året har varit synnerligen dramatisk. Vi har fått se flygbiljettpriset sjunka till hälften och betydligt lägre över Atlanten, i Europa och i Sverige. Vi kan förvänta oss en explosiv utveckling av den civila flygtrafiken på grund av den prissänkning som har ägt rum. I bakgrunden kan man skymta en avsevärt förbättrad situation för tillverkning av civila flygplan beroende på den efterfrågeökning som kan förväntas om de lägre biljettpriserna med marknadsekonomins regler resulterar i väsentligt högre trafik. Den lågkonjunktur för civil flygtrafik som länge har rått kanske är på väg att hävas, och i så fall har det uppskov som gett handlingsfrihet kanske inte varit alldeles omotiverat.

Avslutningsvis vill jag säga att det finns avtal som binder oss i kommande förhandlingar, men det måste ändå till nya förhandlingar, där regeringen har handlingsfrihet när det gäller den fortsatta inriktningen av vår flygplansindustri. Som jag sade inledningsvis har vi i regeringen inte fattat något beslut i den frågan. Därför kan jag inte ge något definitivt svar på Maj Britt Theorins sista fråga.

MAJ BRITT THEORIN (s) kort genmäle:

Herr talman! Handlingsfrihet är ett farligt och ofta missbrukat ord, herr försvarsminister, inte minst i diskussionen om kommande flygplansaffärer. Handlingsfrihet har det hela tiden varit – på industrins villkor! Försvarsministerns svar till mig på interpellationen visar att handlingsfriheten hela tiden varit på industrins villkor, i linje med dess förslag, och inte på skattebetalarnas villkor. Detta är viktigt att komma ihåg.

Jag är naturligtvis litet förvånad över att försvarsministern inte klart vill säga ifrån att man vill ta upp omförhandlingar med industrin direkt om detta bindande kontrakt, eftersom den nuvarande regeringen inte kan sägas vara

---

Om B3LA-projektets inverkan på vissa försvarskostnader

ansvarig för ett kontrakt som den förra regeringen skrev. Den nuvarande försvarsministern har ju deklarerat i en tidigare debatt här i kammaren att B3LA inte skulle bli av. Då måste det rimligen vara i den regeringens intressen att se till att bindande kontrakt beträffande ett flygplan som inte skall bli av också bryts upp och formuleras om.

När det sedan gäller argumenten om sambandet mellan stöd till civil serieproduktion och tillverkning av militära flygplan kan man ändå säga så mycket att en civil produktion, som det "nya" s. k. förslaget om den SK38 förutsätter, rimligen bör vara mycket lättare att genomföra med JA 37 Viggen. En koppling till en civil produktion bör regeringen rimligen kunna kräva redan nu. Jag kan inte förstå varför den förra regeringen inte har utnyttjat sitt överläge vid en beställning av JA 37:2 och en option på JA 37:3. Man har i stället låtit sig hanteras på de villkor som industrin har ställt upp och inte ställt krav från sin sida. Det bör rimligen vara lättare att ställa om till en produktion av civila flygplan utan B3LA, och det bör kunna ske mycket snabbt.

Det finns i alla fall ett par saker man måste påpeka. Något kontrakt, som den förra försvarsministern talade om i sin proposition till riksdagen i februari, finns inte. Det säger den nuvarande försvarsministern. Dessutom säger den nuvarande försvarsministern att man inte kan garantera att JA 37 Viggen skulle bli billigare om bara arbetet fick fortsätta till den 1 juli 1979. Det är viktigt att slå fast att det i februari inte fanns någon juridisk grund att påstå att JA 37 Viggen skulle bli mer än 310 milj. billigare, som Eric Krönmark faktiskt antydde i sin proposition.

Det underliga med Eric Krönmarks sätt att resonera är att regeringen därmed har accepterat att förhandla på Saabs villkor. Saab erbjöd ju ett högre pris om inte B3LA fick produceras.

Priset på JA 37 Viggen är – jag vill slå fast det – knutet till en fortsatt produktion av B3LA. Det kan inte vara acceptabelt för riksdagen att ett sådant kontrakt har skrivits. Ett sådant kontrakt måste omförhandlas.

ERIC KRÖNMARK (m):

Herr talman! Låt mig först i likhet med försvarsministern uttala min förundran över vissa moderna företeelser inom försvarsdepartementet. Det är inte bara så att den direkt ansvarige departementstjänstemannen bakom ryggen på sin departementschef skrivit egendomligt formulerade brev till underordnad myndighet. Som försvarsministern framhöll har också tidigare publiceringsregler när det gäller interpellationssvar inte efterlevts. Det gör att hela fördebatten i denna fråga fått en egendomlig och orimlig karaktär.

Maj Britt Theorin har frågat försvarsministern vilka motiv som funnits "att vilseleda riksdagen genom att förespegla lägre priser på Jaktviggen i utbyte mot att B3LA-projektet inte avbröts".

Försvarsminister De Geer kan naturligtvis inte svara på den frågan, eftersom han inte var försvarsminister våren 1978. Frågan får väl i stället anses vara riktad till mig.

I frågans formulering ligger en insinuation att jag medvetet skulle ha

Måndagen den
4 december 1978

Om B3LA-projektets inverkan på vissa försvarskostnader

vilselett riksdagen. Så är naturligtvis inte fallet. Jag tycker det är beklämmande att debatten kring en betydelsefull säkerhetspolitisk fråga dras ned på ett så lågt plan att man kommer med insinuationer av det här slaget. Jag skall därför hålla mig till sakförhållandet.

Maj Britt Theorin blandar i sin interpellation samman två saker, nämligen dels vilken kostnad vi hade fått vidkännas för Jaktviggen om vi hade avbrutit B3LA-utvecklingen för ett år sedan, dels vilka priser som kom att avtalas, sedan beslut hade fattats att fortsätta B3LA-utvecklingen till den 30 juni 1979.

För den senare frågan har Lars De Geer redogjort i sitt svar. Jag har ingenting att tillägga på den punkten.

Den förra regeringen har aldrig förnekat att Jaktviggen blir dyrare om B3LA-projektet inte fullföljs efter den 1 juli 1979. Det finns naturligtvis orsaker till detta. Det framgår bl. a. av flygindustrikommitténs betänkande, som avgavs för ett par veckor sedan, att det uppstår överkapacitetsproblem vid industrierna om man inte samtidigt med produktion bedriver utvecklingsarbete. Det beror helt enkelt på att over-head-kostnaderna inte kan reduceras i någon större utsträckning i samband med att utvecklingsarbetet avbryts; de tekniker som ägnar sig åt utvecklingsarbete måste finnas kvar för att stötta produktionen. Att åstadkomma balans mellan utvecklingspersonal och produktionspersonal i ett tänkt läge utan egenutveckling tar enligt flygindustrikommittén 10–15 år.

Det är klart att produktionen av Jaktviggen måste ställa sig dyrare om egenutvecklingen avbryts inom flygindustrin eller blir av mycket liten omfattning, som i alternativet A 20. Det beror inte på några förhandlingar utan hänför sig till oundvikliga kostnader som skall slås ut på en mindre verksamhet.

Den skrivelse som kom till regeringen från försvarets materielverk den 2 februari 1978 hade föregåtts av förhandlingar mellan flygindustrin och materielverket. Vid den tidpunkten förelåg ett erbjudande från Saab-Scania AB beträffande högstpris för Jaktviggen i det fall B3LA:s utvecklingsarbete dels fortsatte fram till halvårsskiftet 1979, dels därefter skulle komma att fullföljas. I och med att regeringen fattade beslut om det fortsatta utvecklingsarbetet kan man säga att det i realiteten förelåg ett avtalsmässigt tillstånd, även om det formella avtalet, i dess olika detaljer, vid den tidpunkten inte var färdigbehandlat.

Det fasta priset på Jaktviggen var således affärsmässigt klart i och med att riksdagen godkände propositionen 95 angående forskning och utveckling inom flygvapnet. Erbjudandet ersattes den 23 februari 1978 av företagets offert, som bl. a. utgjorde underlag för materielverkets framställning den 27 april 1978 avseende fortsatt serietillverkning av JA 37 delserie 2 och 3, m. m.

Jag vill med kraft tillbakavisa insinuationen att jag skulle ha vilselett riksdagen. I kammardebatten den 26 april innevarande år yttrade jag:

”Vad vi vet är bara att vi inte hade något huvudavtal, men enligt de regler som finns mellan försvaret och Scania hade Viggen fått anskaffas efter bok

och räkning. Nu hade vi en offert på Viggen, och här fick man alltså i detta fall fram ett avtal mellan materielverket och Scania, som innebär att man har bundit sig för ett högstpris för beställning av Jaktviggen. Nu håller våra experter på att utvärdera denna offert. Det finns också regler för att om man kommer fram till att kostnadsunderlaget ger anledning till sänkning av priserna skall en sådan sänkning också ske."

Jag ingav således inte riksdagen uppfattningen att det fanns ett formellt avtal. Jag talade ju om att en utvärdering pågick. Jag gav inte sken av att ett totaltäckande avtal var färdigbehandlat. I propositionstexten förekommer uttrycket "avtalet med industrin", och jag beklagar den skrivningen. Emellertid framgår det av skrivningen dessförinnan att avtalet ännu inte var taget. Jag tar som exempel: "Vidare har industrin enligt några olika alternativ erbjudit s. k. takpris för serietillverkningen av Jaktviggen under förutsättning att utvecklingsarbetet på B3LA inte avbryts nu." Exakt samma formulering finns i försvarsutskottets betänkande 1977/78:19.

Riksdagen fick veta att det fanns takpris enligt olika alternativ. Det borde vid den tidpunkten ha varit helt klart att de ekonomiska förhållandena var olika i alternativen B3LA och A 20.

Man kan givetvis diskutera vad som är avtal. Det finns olika former för avtal. Här har det åstadkommit en affärsmässig bindning, vilken enligt min mening inträdde den 23 februari, då regeringen fattade beslut om att godkänna förutsättningen för att Saab-Scania skulle leverera jaktplan till högstpris, nämligen det fortsatta utvecklingsarbetet på såväl B3LA som A 20. Detta torde i allmänt språkbruk mestadels beskrivas som avtal eller överenskommelse. Helt klart var det ett avtalsmässigt tillstånd efter den 23 februari 1978.

Inte ens dessförinnan hade Saab-Scania någon rätt att ta tillbaka sitt erbjudande. Jag vill i det sammanhanget hänvisa till 1 kap. 3 § lagen om slutande av avtal. När regeringen fattade beslut skedde det inom ramen för det bemyndigande som riksdagen ställt till regeringens disposition för budgetåret 1977/78 på 488,7 milj. kr.

Fru Theorin hänvisar i sin interpellation till en tidningsartikel, där det påstås att jag personligen skulle ha förhandlat om ett avtal med vår flygindustri med ordföranden i Saab-Scania, Marcus Wallenberg. Hon insinuerar att jag skulle ha gjort mig skyldig till ministerstyre. Det är riktigt att Marcus Wallenberg under hösten 1977 ett par gånger besökte mig på mitt tjänsterum i försvarsdepartementet. Vi hade därvid samtal om flygindustrins problem. Men jag kan försäkra att det definitivt inte var fråga om några förhandlingar. Däremot uppmanade jag vid dessa tillfällen flygindustrin att ta på sig ett ekonomiskt ansvar för utvecklingsarbete i linje med vad som sker på vissa andra områden inom den övriga försvarsindustrin. Inga som helst överenskommelser gjordes vid dessa sammanträffanden. Det står varje medborgare fritt att uppsöka statsråd. Den rätten har också herr Wallenberg. Jag har inte forskat i saken, men jag skulle tro att herr Wallenberg också har haft samtal med tidigare försvarsministrar utan att detta har ansetts otillbörligt.

Med vad jag här har anfört bör det stå klart att jag inte fört riksdagen bakom ljuset. Anskaffningsärenden av denna karaktär är invecklade och svåröverskådliga. Missförstånd kan uppkomma i fråga om tolkningar. Den politiska striden är hård, och som politiker får man tåla kritik. Men vi skall granskas. Jag är i det här fallet glad för att konstitutionsutskottet kommer att granska min handläggning av detta ärende. Då blir frågan sakligt genomlyst, och jag känner ingen oro inför den granskningen.

Men i massmedia är jag redan utnämnd till lögnare. Där är man säker på sin sak – man har ju talat med fru Theorin. För egen del är jag så härdad av politiken att jag står ut med sådana beskyllningar när jag vet att jag har handlat riktigt. Men när man t. o. m. struntar i tidigare publiceringsregler beträffande interpellationssvar är det dags för självsanering på sina håll.

MAJ BRITT THEORIN (s) kort genmäle:

Herr talman! Det heter att anfall är bästa försvar, och det var ändå ett försök som herr Krönmark gjorde.

Om det är insinuationer låter jag var och en bedöma. Jag står för vad jag har skrivit i min interpellation, vilket är baserat på de uppgifter som har funnits i tidningarna. Jag har varken insinuerat det ena eller det andra. Att jag till massmedia har klargjort att jag anser att den här handläggningen av flygplanshistorien är en skandal står jag också för – det är inga insinuationer. Jag står för detta – det är alldeles korrekt.

Hur kan man, herr Krönmark, säga att det å ena sidan föreligger avtalsmässiga, affärsmässiga bindningar när inget juridiskt hållbart kontrakt finns men att det å andra sidan inte finns några bindningar där sådana skulle finnas?

I propositionen 1977/78:95, som riksdagen hade att ta ställning till för att bevilja ytterligare 310 milj. kr. för fortsatt utvecklingsarbete på B3LA, står följande: "Avtalet med industrin om bibehållen handlingsfrihet innebär emellertid minskade kostnader för serieproduktionen av JA 37." Det står vidare: "Även om B3LA-projektet inte fullföljs kommer anskaffningen av jaktssystemet att bli billigare än om vi hade avbrutit B3LA-arbetet nu." Vad är detta annat än att vilseleda riksdagens ledamöter och förespegla att det fanns en juridisk grund för att påstå att Jaktviggen skulle bli mer än 310 miljoner billigare? Det fanns över huvud taget ingen grund – och det klargörs också i försvarsministerns svar – för att påstå att det förelåg någon juridisk bindning till att det fanns lägre pris att räkna med för JA 37 Viggen. Något avtal av denna karaktär finns inte, och det finns alltså ingen grund för förre försvarsministerns påstående. Riksdagen har blivit vilseledd, och det må bli konstitutionsutskottets sak att granska om det här sättet att agera inför riksdagen är riktigt eller ej. Man kan naturligtvis i efterhand beklaga skrivningar som man själv är ansvarig för, men de facto är det så att förre försvarsministern förespeglat riksdagen att det fanns ett lägre pris.

Ja, diskussionen om affärsmässiga bindningar eller kontrakt kan vara mycket intressant att följa. Om man har granskat sådana här flygplansaffärer, vet man att det ofta börjar med ett förslag, ett erbjudande från industrin, som

så småningom utvecklar sig till en offert, för att därefter, men först när kontrakt är skrivet, bli en affärsmässig bindning. Först när ett kontrakt existerar kan man över huvud taget påstå att det föreligger någon uppgörelse. Det måste naturligtvis vara fritt för varje medborgare att uppsöka statsråd, men det framstår som underligt, när konsekvenserna av avtalet och uppgörelsen med industrin nu är klarlagda, att den handlingsfrihet som förespeglades riksdagen var en handlingsfrihet för industrin, icke för riksdagen.

ERIC KRÖNMARK (m) kort genmäle:

Herr talman! Debatten är inte så lätt att föra när man har en debattmotståndare som avsiktligt missuppfattar. Jag hävdar att det enligt lagen om avtal fanns ett avtalsmässigt tillstånd. Det finns olika former av avtal, och genom detta avtal var statsmakterna garanterade ett högsta pris.

Fru Theorin insinuerar här att detta inte var ett lägre pris för Jaktviggen. Men det är helt klart, som jag sade och som också försvarsminister De Geer sade tidigare i debatten, att man har de fasta kostnaderna för att kunna genomföra produktionen. Har man inte något utvecklingsarbete, måste beställaren i alla fall stå för omkostnaderna. Enligt de bedömningar som vi gjorde i början på detta år – jag tror att dessa bedömningar står fast fortfarande – innebär detta avtal att vi kan anskaffa Jaktviggen till en lägre kostnad än vad vi skulle ha kunnat göra, om vi hade avbrutit utvecklingsarbetet för ett år sedan.

Det är helt klart att vad som åstadkommit i neddragning av priset inte kan anges i absoluta tal, men det finns bedömningar, och de bedömningar jag redovisade tidigare låg på mellan 200 och 400 milj. kr. Men eftersom det andra alternativet av helt naturliga skäl var omöjligt att förhandla om, kan man givetvis inte exakt säga något om detta, men med tanke på de förhållanden som gäller med en komplicerad produktionsapparat och avancerad teknisk expertis är det en självklarhet att Jaktviggen måste bli dyrare, om man inte fortsätter utvecklingsarbetet. Det är detta som flygindustrikommittén arbetat med under 1978. Denna kommitté har ju här visat att det krävs en mycket lång utvecklingsperiod och att det uppstår tillkommande kostnader just för att kunna bibehålla den tekniska kompetensen för att kunna fortsätta en produktion under den tid som Jaktviggen skall produceras i det fall det skulle bli det sista flygplansprojektet.

Fru Theorin sade i ett tidigare anförande att det här innebär att delserie 3 på Jaktviggen skulle betala för en viss B3LA-personal. Ja, det är ett sätt att uttrycka det, att kalla detta för B3LA-personal. I de fall man icke tillverkar ett nytt stridsplan måste vi med priserna för Viggenproduktionen betala för den utvecklingspersonal som krävs för att stötta produktionen. Men det har ju i och för sig inte med B3LA-projektet att göra, utan det här är helt enkelt de klara förutsättningar som flygindustrikommittén faktiskt har redovisat.

Måndagen den
4 december 1978

Om B3LA-projektets inverkan på vissa försvarskostnader

MAJ BRITT THEORIN (s) kort genmäle:

Herr talman! B3LA-personal skall betalas med kostnaderna för JA 37 Viggen. "Om typarbetet för B3LA avbryts medför detta en drastisk reduktion av antalet tjänstemän och kollektivavtalsanställda. Uppsägningsreglerna kan medföra störningar i produktionen vilket leder till prishöjningar. Inverkningarna av dessa effekter har beräknats i ovanstående pris med *ett preliminärt belopp* av 152 mkr. Detta belopp kan ändras sedan effekterna av uppsägningarna klarlagts."

Kan det tydligare än så klargöras att man använder B3LA i ett utpressningsmönster? För att få bygga B3LA använder man priset på JA 37 Vigen och plussar på den andra delserien 152 milj. kr. Den tredje delserien innebär icke ett fast pris utan ett preliminärt pris, dvs. "bok och räkning".

Det kan vara intressant att testa den förutvarande försvarsministern. Är han beredd att vara lika ärlig och öppen som den nuvarande försvarsministern har varit när han har redogjort för kontraktets innehåll? När under hela processens gång pressade statsmakternas representant, dvs. före försvarsministern, priset från Saab-Scania på JA 37-serierna? När förändrades erbjudandet till offert och offerten till kontrakt genom att priset sänktes? Kan det inte vara på sin plats att inför Sveriges riksdag redovisa att det kontrakt som den borgerliga regeringen sedermera skrev var av exakt samma innehåll som det första erbjudandet från Saab-Scania? Jag vill inte påstå att det är en förhandling: det är ett ultimatum från industrins sida, ett ultimatum som den moderate försvarsministern inte bara har accepterat utan också använt för att få riksdagen att ställa sig bakom fortsatt utveckling av B3LA.

ERIC KRÖNMARK (m) kort genmäle:

Herr talman! Fru Theorin säger att B3LA har använts som utpressningsmedel från flygindustrins sida. Jag förstår att fru Theorin med sin kända inställning till försvarsindustrin uppfattar det så. Jag upplever det inte så.

Fru Theorin frågar mig när statsmakterna pressade priset. Detta skedde under 1977, då jag givetvis i mina kontakter med försvarets materielverk, som förde förhandlingarna, angav vissa förutsättningar. Jag bedömde det inte så att statsmakterna var i något underläge vid förhandlingarna. Vi hade givetvis bundit oss för utvecklingskostnader. Men å andra sidan hade Saab-Scania AB också bundit sig med hela sin produktionsapparat för detta Vigenprojekt, och det innebar att företaget var utomordentligt beroende.

Prisuppgifter lämnades till försvarets materielverk sommaren 1977. Det var utifrån dessa prisuppgifter som försvarets materielverk sedan förhandlade, och man fick så småningom ett erbjudande – den 11 december 1977. Jag kan försäkra att det hela tiden utövades stark press från försvarets materielverk på Saab-Scania för att sänka priserna. Detta gällde även utvecklingskostnaderna för B3LA. Vi skall inte glömma bort i sammanhanget att för första gången har flygindustrin ställt upp för att betala en del av utvecklingskostnaderna. Det har aldrig hänt tidigare. Dessutom åstadkom man en sänkning i fråga om Vigenofferten. Det är svårt att kvantifiera, men jag vågar i alla fall säga att det måste röra sig om minst 200 milj. kr., som jag också

har sagt tidigare i denna kammare. Jag anser att Maj Britt Theorins anklagelse, att statsmakterna skulle ha fallit till föga för industrins utpressning, faller platt till marken. Jag vill bestämt protestera mot sådana insinuationer – i det här fallet är den beteckningen riktig.

Maj Britt Theorin sade i sitt första anförande här i kammaren att det skulle finnas bindningar mellan Saab-Scania och moderata samlingspartiet. Att framställa sådana beskyllningar trodde jag var ett stadium som vi i det här landet för länge sedan passerat. Det anser jag vara något av ett lågvattenmärke.

Talmannen anmälde att Maj Britt Theorin anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Det är en något kuriös debatt som vi här får lyssna till. Bakgrunden till debatten är ju att man riktat angrepp mot den tidigare trepartiregeringen och dess moderata försvarsminister för att man prioriterat och favoriserat militärapparaten och den inhemska rustningsindustrin. En skandal? Javisst. Men det är naturligtvis inte något att förvåna sig över. Dessa grupperingar har ju alltid prioriterat och slagit vakt om nyss nämnda intressen.

När vi debatterade flygplansfrågan här i riksdagen i våras och när frågan om miljonanslagen till utveckling av B3LA diskuterades, krävde vi från vpk:s sida vid upprepade tillfällen besked om fördelningen mellan B3LA-projektet och A 20-projektet. Några miljoner skulle anslås för fortsatt utveckling av B3LA och A 20. Men vi visste redan då att A 20 i stort sett var ett färdigutvecklat projekt och att det inte fanns så mycket mera att satsa där samt att anslaget i huvudsak skulle gälla det nya tänkta flygplanet. Det var också ganska klart hur det förhöll sig med bindningarna beträffande anskaffningen av B3LA och knytningen till Viggenprojektet. Detta kritiserades av oss och av andra, också av Maj Britt Theorin vid det tillfället.

Man kan tycka vad man vill om moderata samlingspartiet och Eric Krönmark och om deras uppfattning om hur försvaret skall se ut och om vad som skall prioriteras. Jag och mitt parti ogillar verkligen deras åsikter; jag anser dem vara grovt felaktiga.

Vad man än kan säga, så måste man ju medge att det finns en konsekvens i galenskaperna. Varken moderata samlingspartiet eller Eric Krönmark själv har någonsin stuckit under stol med att man slår vakt om försvaret och att man prioriterar rustningsindustrin – gärna på bekostnad av andra viktiga ändamål i samhället, exempelvis i vad gäller social välfärd och samhällligt nyttiga investeringar. Det är deras politik, och sådan har den alltid varit. Det är, som jag tidigare sagt, ingenting att förvåna sig över. Man har aldrig stuckit under stol med att man gärna sett att vårt försvar materiellt sett och på annat sätt är knutet till NATO:s militärapparat i fråga om exempelvis flygvapnet och att man alltså får reservdelar därifrån för att våra flygplan skall kunna lyfta. Men det är självklart ingenting nytt.

Måndagen den
4 december 1978

Om B3LA-projektets inverkan på vissa försvarskostnader

Den intressanta frågan i sammanhanget gäller hur socialdemokratin ställer sig. Med all respekt för Maj Britt Theorin och hennes åsikter, som i många stycken sammanfaller med vpk:s i den här frågan, instämmer jag i vad hon sade tidigare, när hon varnade för internationella rustningar. Men sådana varningar har aldrig tagits ad notam av socialdemokratin och dess ledare i det här landet.

Socialdemokraterna har inte varit konsekventa i sin försvarssyn. De har slutit upp när så har varit lämpligt bakom rustningsansträngningar och beviljat industrin stora anslag tillsammans med de borgerliga partierna. Tidigare försvarsministrar har också säkerligen förhandlat med industrins företrädare såväl på flygvapenområdet som på andra områden.

Viggenprojektet ligger i botten. Beslut har fattats och anslag har beviljats av socialdemokratiska regeringar. Då var det ganska tyst. Men nu kan man höra från socialdemokratiskt håll höjda rop på att man måste skära ned anslagen och stoppa miljardrullningen till försvaret. Nu menar socialdemokraterna att vi inte har råd att utveckla försvarsindustrin. Varför tänkte man inte på det på 1950-talet, när Viggen påbörjades, som var en om möjligt ännu större skandal än vad B3LA-projektet någonsin varit eller någonsin kommer att vara? Det talar man ganska tyst om.

När det gäller det senaste försvarsbeslutet, så ligger socialdemokraternas förslag 1,5 miljarder kronor under de borgerligas för en femårsperiod; futtiga 300 miljoner per år i en årsbudget som rör sig kring 14 à 15 miljarder. Det är dåligt.

Det skulle vidare vara intressant att få fram förslag till åtgärder för att utveckla alternativ produktion, t. ex. inom flygindustrin. Vi inom vpk har i åratal krävt en satsning på resurser för att utveckla just alternativ produktion, exempelvis vid Saab i Linköping. Socialdemokratiska regeringar har inte varit intresserade.

Vad slutligen gäller B3LA, så utvecklar man inte ett flygplan på två år. B3LA är inte någonting som tillkommit efter trepartiregeringens tillträde 1976.

Det skulle vara intressant och det skulle skapa en viss balans i debatten, om den nuvarande försvarsministern kunde svara på frågan: När påbörjades egentligen utvecklingsarbetet på B3LA och hur mycket har satsats på B3LA före regeringsskiftet 1976? Det kanske är orimligt att begära att försvarsministern nu skall kunna svara på det, men hans medhjälpare kanske kan ge svaret. Jag kan ju också ställa frågan senare.

Det vore rätt viktigt att få ett svar på detta, och det skulle som sagt skapa en viss balans i debatten.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

OLOF PALME (s):

Herr talman! Det är ju inte precis någon vacker bild som det här interpellationssvaret visar upp när det gäller herr De Geers företrädarens

Om B3LA-projektets inverkan på vissa försvarskostnader

verksamhet eller den regerings verksamhet som han tillhörde.

Här framgår att det varit ett samspel mellan den tidigare regeringen och vissa kretsar inom det s. k. militära etablissemanget och försvarsindustrin, där ansvaret främst drabbar den förre försvarsministern Eric Krönmark. Men politiska beslut är en kollektiv gärning, så här kan ingen gå fri. Nog kommer konstitutionsutskottet att få ett rikt arbetsfält när utskottet skall granska den här affären.

Men jag vill ändå i det här sammanhanget inte underlåta att påminna kammaren om att jag den 2 juni i år frågade dåvarande statsministern Fälldin om det var korrekt att, som uppgavs i pressen, regeringen slutit avtal med innebörden att produktionen av Jaktviggen skulle bli dyrare om B3LA inte utvecklades. Herr Fälldin svarade då att det endast fanns ett samband mellan B3LA och optionen på tredje delserien av Viggen. Den andra, direkt beställda, delserien skulle således inte beröras enligt herr Fälldin. Detta togs ad notam. Jag fick höra antydningar om att jag skulle ha varit ute i ogjort väder m. m.

Dagens svar visar att bindningen mellan Jaktviggen och B3LA var precis så omfattande som vi befarade. Avtalet var betydligt mer långtgående än vad herr Fälldin medgav. Priset vad gäller både den beställda andra delserien och optionen på den tredje delserien är knutet till B3LA-arbetet.

Därmed är det alltså klarlagt att Thorbjörn Fälldin lämnat uppgifter i riksdagsdebatten som inte varit med sanningen överensstämmande. Det är enligt min enkla mening ganska allvarligt om statsministern lämnar uppgifter i kammaren som icke överensstämmer med sanningen, särskilt när det gäller ett så känsligt område som försvaret, där förtroendet hos allmänheten är så viktigt. Det får kanske också sin särskilda biton när man, som herr Fälldin så ofta gör, åberopar moraliska argument som skäl för sina ståndpunkter i politiken. Om jag minns rätt gjorde han det även i det här fallet. Jag hoppas att det berodde på att även herr Fälldin var vilseförd.

Herr talman! Den borgerliga trepartiregeringens verksamhet på det här fältet är egentligen ur demokratisk synpunkt och för försvarsviljan ganska förödande. I korthet är det ju på det sättet att vi från socialdemokratins sida 1976 sade ifrån att vi inte hade råd med B3LA. Den ståndpunkten har vi därefter hållit fast vid. Den borgerliga sidan har inte haft någon bestämd mening. Men det började med att man tillsatte en utredning om B3LA där vi inte fick vara med. Man bröt mångårig tradition att utredningar på försvarets område skall sträcka sig över partigränserna genom att ställa socialdemokratin utanför, så att vi inte skulle kunna uppträda hindrande i denna verksamhet att försöka få fram B3LA.

När utredningen var färdig kunde man fortfarande inte fatta beslut, utan man tillsatte ytterligare en utredning – denna gång fick vi vara med – och samtidigt forcerade man utvecklingsarbetet på B3LA. Det har kostat oss som skattebetalare väldigt mycket pengar; jag vet inte hur många hundra miljoner kronor.

Vidare började man tala om ett samarbete med Italien på vapenproduktionens område – Italien som är ett paktanslutet land och som bedrivit en

Måndagen den
4 december 1978

Om B3LA-projektets inverkan på vissa försvarskostnader

omfattande vapenexport, t. ex. till Sydafrika. Det är inte ägnat att stärka trovärdigheten när det gäller det svenska försvaret att man gav sig in på det italienska äventyret.

Vidare framgår det att man lämnat osanna, vilseledande, tvivelaktiga uppgifter här i riksdagen och därmed till den allmänna opinionen om vad man egentligen haft för sig i flygplansfrågan. Detta har Maj Britt Theorin redan diskuterat, och det kommer konstitutionsutskottet i sinom tid att granska.

Det här är ett ganska omfattande syndaregister på några få år: att bryta den utredningsmässiga enigheten i försvarsfrågan som vi alltid haft, ge sig in på utrikespolitiska äventyr, skapa ett intryck hos människorna att här pågår något slags "macklationer", sätta i gång en försvarspolitisk strid; allt detta på några få år. Den nye försvarsministern drabbas inte av detta, för han var ju inte med. Jag önskar honom lycka till med att låta ett slags barmhärtighetens vatten rinna genom detta den borgerliga vanskötselns augiasstall på flygplanspolitikens område. Men jag önskar honom framför allt snarast möjligt förmågan att fatta beslut, ty jag tycker faktiskt att det är ganska förödande att detta får fortgå. Det kostar pengar. Det skapar ovisshet. Det skapar olust.

Vår linje är alltså klar. Vi tycker inte att man behöver fler utredningar och överläggningar. Man skall ta det enkla beslutet, att B3LA klarar vi inte inom de ekonomiska ramar som under överskådlig tid kan te sig rimliga för svenskt försvar. Då får man söka sig fram med andra lösningar och i första hand pröva A 20. Det enkla beslutet behövs som en befriande handling, så att vi äntligen kan komma till realdiskussionen i flygplansfrågan.

Jag tycker i all enkelhet att det är viktigt för försvarsviljan att socialdemokratin under hela den här perioden har hållit en rak och fast linje. Vi hoppas att det skall bidra till att lösa den borgerliga regeringen från dess beslutskramp och dess oenigheter. De skall icke belasta den nye försvarsministern, som bör kunna se friskare på den här frågan.

ERIC KRÖNMARK (m) kort genmäle:

Herr talman! Så har riksdagen åter fått lyssna till den moraliske smakdomaren Olof Palme – statsmannen som står här och talar om de undersökningar vi gjorde beträffande tekniskt samarbete med "det paktanslutna Italien". Det har Olof Palme mage att säga – den man som var statsminister i den regering som skrev ett brev till fyra NATO-anslutna stater om att om vi fick leverera Viggen till dem, så skulle det neutrala Sverige även leverera reservdelar i händelse av krig. Det finns också belagt i KU:s utredning. Jag tycker, herr Palme, att anslår man sådana moraliska tongångar, då skall man faktiskt ha litet mera på fötterna.

Man har diskuterat tolkningarna av det beslut som den socialdemokratiska partikongressen fattade om försvarspolitiken, och det har förelegat vissa tolkningssvårigheter. Jag tycker att efter herr Palmes inlägg är det tolkningsarbetet genomfört, för här ställer tydligen partiordföranden upp på Maj Britt Theorins linje. Det är en bra och ärlig politisk markering. Nu vet vi var socialdemokraterna står.

Om B3LA-projektets inverkan på vissa försvarskostnader

Herr Palme säger att förtroendet för försvaret hos allmänheten skulle förstöras, om man försökte slå vakt om svensk flygindustri. När jag har strävat efter att slå vakt om svensk flygindustri har det just varit för att bibehålla det svenska oberoendet. För lägger vi ner vår flygplansutveckling får vi sannolikt vända oss till NATO-stater för leverans och blir eventuellt beroende av dem. Men för herr Palme är det viktigare att, som han tror, kunna ta hem partipolitiska poäng.

Herr Palme påstår att det skulle ha rått ett speciellt samspel mellan det militärindustriella komplexet och den tidigare regeringen – tydligen i synnerhet min person – som skulle undergräva förtroendet. Tycker den tidigare statsministern att man skall stå i parlamentets talarstol och kasta ut en sådan beskyllning utan att ha något fog för den? Kommer man med sådana anklagelser kan man verkligen misstänkliggöra vad man vill. Jag skulle säkerligen också kunna ta upp egendomliga samspel mellan socialdemokraterna och andra intressen.

Herr Palme har sagt någon gång att man skall vara aktsam om orden. Jag tycker att han borde leva upp till sina egna ambitioner.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att Olof Palme har ett något kort perspektiv när det gäller försvarsfrågan. De försvarsproblem, den försvarsapparat och den försvarsmekanism vi har i Sverige i dag har ju inte uppstått på de senaste två åren. Allt detta har funnits betydligt längre, och besluten ligger också betydligt mycket längre tillbaka.

Olof Palme önskar den nye försvarsministern ett barmhärtighetens vatten att skölja ur augiasstallet med. Det kunde kanske behövas en socialdemokratisk Herkules också i äldre stall.

Jag har ännu inte fått något svar från den nye försvarsministern på den här punkten, men det är ändå så, att utvecklingen av ett vapensystem av typ B3LA, av typ Viggen, av typ andra tekniskt komplicerade försvarssystem, kräver tid att ta fram. Det tar från fem till sju år innan man har en prototyp. Det tar upp till tio år innan man har serieproduktion i gång. Därför är det intressant när det gäller B3LA att också tala litet om vad som hände före 1976, vilka beslut som fattades då, vilka anslag som beviljades då. Det är lika intressant för svenska folket som vad som hänt efter 1976, och ansvaret för det är ju framför allt socialdemokratins.

Man kan tala om avtal med olika paktanslutna länder, om vapenexport som har gått emot våra exportregler osv., men jag tror att socialdemokratien skall vara ganska försiktig med att gå ut i den debatten. Vi har haft många vapenexportaffärer under 1950- och 1960-talen, och för den delen också in på 1970-talet, där dessa regler ofta har satts ur spel och där det förekommit avtal och överenskommelser med paktanslutna länder. Det är tydligt att detta fortsätter. Där är det ingen skillnad mellan socialdemokratiska och borgerliga regeringar.

Måndagen den
4 december 1978

*Om B3LA-projek-
tets inverkan på
vissa försvarskost-
nader*

OLOF PALME (s) kort genmäle:

Herr talman! Socialdemokratin företräder en positiv försvarsvilja. Jag blir alltid litet allergisk när jag ser gamla bolsjeviker stå upp och tala om Sveriges försvar. Även om herr Söderqvist till den yttre apparitionen ser ut som kejsar Frans Josef i yngre dagar, tycker jag inte att han därigenom inger någon större trovärdighet i vad gäller värdet av landets intressen.

Vi står alltså för en positiv försvarsvilja, och vi kommer att göra det. Vi håller på ett nationellt försvar, och det gör vi bl. a. därför att stormakterna – dels de kapitalistiska, dels de kommunistiska – ägnar sig åt en kapprustning som tvingar oss att hålla oss med ett värn för vårt land. Däremot finns det gränser för hur mycket pengar vi kan lägga ner på försvaret i relation till andra ting. Men skillnaden mot kommunisterna är den, att vi alltid har haft en positiv vilja att försvara vårt land.

När herr Krönmark inte har något att komma med tar han sin tillflykt till att försöka vara oförskämd. Men det gör inget gott intryck. Det hjälper inte, om man har det dåligt ställt i sak, att höja rösten och utkasta beskyllningar.

Det är alldeles riktigt att vi på vår tid – jag var själv med om det – arbetade för möjligheten att nedbringa våra försvarskostnader genom att försälja en del flygplan till länder som är med i NATO. Vi lovade också att förse dem med reservdelar. Tanken var helt enkelt att man skulle lägga upp lager av reservdelar i resp. länder för att klara det problemet. I övrigt var det en ren försäljning, som vi tog på oss efter mycket ingående diskussioner därför att den, om den hade lyckats, hade kraftigt nedbringat våra kostnader. Det är en helt annan sak än att göra en samproduktion med länder som har helt andra regler både när det gäller vapenexporten och i övrigt på det försvarspolitiska området.

Jag tror att det har varit en för vårt land väldigt olycklig parentes att moderaterna fått stå för fögderiet inom försvarspolitiken. Därmed vill jag inte säga att jag på något sätt skulle underskatta moderaternas försvarsvilja, för den tror jag är alldeles uppriktig, äkta och djupt känd. Men denna koncentration på försvarsviljan och dessa gamla bindningar till det förlutna leder till att omdömet fördunklas när moderaterna närmar sig sitt älsklingsområde. Jag tror att herr Krönmarks oförskämdheter här är ett bevis så gott som något för att detta är en sanning.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag antar att jag bör känna mig smickrad av beteckningen gammal bolsjevik. Det var roligt att höra den, och många äldre partikamrater i vpk kommer säkert också att få sig ett gott skratt. Faktum är att jag har varit socialdemokrat fram till början av 1970-talet, men då stod jag inte ut längre med SAP:s försvarspolitik och andra politiska ställningstaganden, varför jag fann det förenligt med min politiska ideologi att gå litet längre ut till vänster.

Vad beträffar mitt personliga utseende är det också ett dåligt argument, som inte hör hemma i debatten. Men sakfrågan finns kvar – den har Olof Palme noggrant avstått från att gå in på – nämligen att socialdemokraterna

har sitt ansvar. Jag har gått in i debatten just för att det inte skall komma bort. Socialdemokraterna har sitt ansvar när det gäller försvarets utformning. Det är ingenting som man kan skyffla över på den borgerliga trepartiregering som trädde till 1976. Försvarspolitiken har grundlagts långt tidigare, den har befästs långt tidigare, och det kommer också att ta tid innan man kan bryta sig ur den. Men då får man nog vara litet mer villig att ta sig ur greppet än vad man visar genom att pruta 300 milj. kr. per år i en försvarsbudget på omkring 14 miljarder. Innan man har gjort några föranstaltningar i den riktningen bör man inte stiga upp och ta till några brösttoner.

ERIC KRÖNMARK (m) kort genmäle:

Herr talman! Olof Palme menar att jag har svarat med oförskämdheter. Jag kritiserade honom för insinuationerna om samröre mellan mig och mitt parti å ena sidan och industrin å andra sidan. Vad är detta herr Palmes påstående annat än en oförskämdhet?

För att citera Olof Palme vill jag helt enkelt säga, att man måste ha det väldigt dåligt ställt i sak när man tar till sådana argument för att försöka misstänkliggöra politiska motståndare. Jag kritiserade inte Viggensofferten till de fyra NATO-länderna. Men jag tycker att när man den gången var beredd att göra ett sådant åtagande – som jag i och för sig ansåg vara riktigt – gjorde de utfästelserna och var ansvarig för dem, har man ingen grund för att nu kritisera en annan regering som undersöker förutsättningarna för tekniskt samarbete med ett annat NATO-land. Det var aldrig fråga om någon samproduktion, utan det var fråga om ett informationsutbyte för att se om man den vägen, kanske genom samarbete på något delsystemområde, skulle kunna nå kostnadsbesparingar. Jag vill påstå att detta ligger helt i linje med de principer som har varit gällande lång tid i detta land.

Herr Palme försöker misstänkliggöra den tidigare regeringen och menar att allt vad den gjorde var fel. I dag är det i synnerhet vad vi gjorde på försvarsområdet som var felaktigt. Men den tidigare regeringens ambitioner – och jag hoppas att det också är den nuvarande regeringens ambitioner – var att säkerställa det nationella oberoendet för Sverige, genom att Sverige skall ha ett försvar som inger omvärlden förtroende. I det fallet är det väsentligt att vi gör oss så oberoende som möjligt av andra nationer. Det var därför jag försökte bibehålla handlingsfriheten för att vi skulle kunna ha en så stor kapacitet som möjligt inom landet. Det skapar nämligen det största möjliga oberoendet. Socialdemokraterna har tydligen en annan uppfattning. För dem är det en huvudsak att få ned försvarskostnaderna. Hur detta sedan påverkar Sveriges säkerhetspolitik verkar dess värre vara en sekundär fråga för dem.

MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! Först vill jag gärna säga till herr Söderqvist att det kanske är på sin plats att vi förenar oss i ansträngningarna mot dessa tendenser i stället för att slå åt olika håll. Det är också på sin plats att klargöra att socialdemokraternas satsning på förstudier för ett eventuellt flygplan begränsar sig till sammanlagt

Måndagen den
4 december 1978

Om B3LA-projektets inverkan på vissa försvarskostnader

75 milj. kr. Det är öppet redovisat i propositionerna till Sveriges riksdag fram t. o. m. 1976. Det är tack vare den ganska hårda kritik som kom vid besluten om Viggengaffären en gång i tiden. Sedan dess har socialdemokratien öppet redovisat varje steg såväl till riksdagens ledamöter som till allmänheten. Fr. o. m. försvarsbeslutet 1977 har socialdemokratien sagt nej till varje tänkbart fortsatt utvecklingsarbete av ett plan som kallas B3LA.

Herr Krönmark tvingas ändå erkänna att Sverige skall vara "så oberoende som möjligt av andra nationer", men det är lite falska förhoppningar som herr Krönmark därmed ger. Det nuvarande Viggengaffären känner nu svenska folket till, mera tack vare partibrodern till herr Krönmark än genom våra protester, nämligen Staffan Burenstam Linders resa till USA. Därigenom blev det bekant för svenska folket att Viggengaffären inte alls är någon renodlat svensk produkt. Den är redan till mer än 40 % utlandsberoende. Vi kanske skall tala i klarspråk i stället för att tala om sken och chimärer.

Sedan tillbaka till vad herr Krönmark sade tidigare. Jag frågade hur och i vilka steg herr Krönmark öppet ville redovisa hur statsmakterna har pressat industrin på priset på JA 37 Viggengaffären. Den frågan fick jag inget svar på. Det enda som sades var att det under 1977 angavs vissa förutsättningar till försvarets materielverk. Det var utifrån dem som försvarets materielverk förhandlade. Det är mycket intressant. De uppgifter som finns att få visar – och jag kanske får påpeka att detta också framhålls i interpellationssvaret – att Saab-Scania enligt det erbjudande som omnämns i försvarets materielverks skrivelse av den 2 februari i detta läge ej var berett att offerera något bestämt pris för delserie 2 och 3 av JA 37 om inte typarbete av B3LA beställdes för tiden fram till den 1 juli 1979. Den press som har satts på priset har satts av industrin, inte av statsmakterna. Jag är fortfarande lika intresserad av att i siffror få veta var statsmakterna, dvs. vår förre försvarsminister, har pressat priset på JA 37 och på B3LA gentemot industrin.

Det är alldeles tydligt att när man från försvarets materielverk har gått till förhandlingar så har man agerat utifrån en fortsatt flygplansproduktion, oavsett kostnaderna – och detta har säkerligen skett med den förre försvarsministerns goda minne – i stället för att såsom borde klart ha framgått såväl av försvarsutredningen som av budgetpropositionerna förhandla utifrån en bibehållen försvarsram. Det framgår alldeles klart av interpellationssvaret att herr Krönmark har agerat och konstruerat avtal utifrån att B3LA skall tillverkas.

Jag blir litet överraskad när herr Krönmark protesterar emot att det skulle ha förekommit ett intressesamarbete mellan moderaterna och Saab-Scania. Faktum är ju att detta är belagt genom det sätt på vilket den här affären har skötts. Har inte förre försvarsministern Krönmark agerat för B3LA? Vill inte förre försvarsministern Krönmark ha B3LA? Självfallet har han utnyttjat sin position i regeringen – det kan man se när man följer precis hela processen i svaret från den nuvarande försvarsministern – för att hela tiden binda regeringen till B3LA-projektet. Det är inga insinuationer, herr Krönmark.

utan det är klara fakta. Dessa fakta tycker jag herr Krönmark skall stå för.

Om herr Krönmark hade talat om för Sveriges riksdag i dag, såsom han gjorde i försvarsdebatten den 26 april, att han haft direkta förhandlingar med Marcus Wallenberg, industrins företrädare, då är det inte så underligt att man frågar sig om det är industrins intressen som herr Krönmark företräder i Sveriges riksdag eller om det är skattebetalarnas intressen. Rollerna i det militärindustriella komplexet är intressanta att granska. Statsmakternas förhandlare får naturligtvis direktiv från den ansvarige ministern när de skall förhandla. Där har det uppenbarligen varit så att utgångsläget varit en fortsatt flygplansproduktion. Det har då inte varit fråga om att pressa priset, utan i stället precis tvärtom: att pressa statsmakterna.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag har full förståelse för att Maj Britt Theorin är lojal mot sitt parti. Det är respektabelt. Men faktum kvarstår ändå – Maj Britt Theorin torde liksom jag känna till detta, eftersom hon vet en del om hur det går till inom försvarets materielverk och andra militära förvaltningar – att direktiven för de anslag som beviljas av riksdagen inte alltid följs till punkt och pricka när anslagen så att säga behandlas vidare av olika instanser. Det finns möjligheter att flytta pengar mellan olika anslag osv., och det gäller också för anslag för utvecklingsarbete när det gäller olika vapensystem. Mot bakgrund av den insikt som Maj Britt Theorin har redovisat och när vi vet hur spelet går till inom det militärindustriella komplexet, är det hela inte så entydigt och klart som Maj Britt Theorin vill framställa det här.

Jag slår inte åt alla håll, som Maj Britt Theorin sade, utan jag slår mot militärapparaten, mot rustningsindustrin och mot de politiska högerkrafterna i det här landet. Och jag tycker inte att socialdemokraterna skall få ställa upp i debatten med dubbla ansikten utan att bli bemötta.

ERIC KRÖNMARK (m):

Herr talman! I och för sig tjänar en sakdebatt inte så mycket till. Ärendet skall ju granskas av konstitutionsutskottet, och det är jag mycket tacksam för. Då kommer det nämligen fram exakt hur den här frågan har skötts. Som jag tidigare sagt har jag inget dåligt samvete, utan ser fram mot den granskningen med tillförsikt.

Maj Britt Theorin och jag har emellertid helt olika utgångspunkter, det vet vi från tidigare debatter. Maj Britt Theorin sade att hade man inte fått ett typarbete, hade man inte heller fått något fast pris. Givetvis inte! Saab-Scania AB var ju till följd av den tidigare regeringens politik uppbounden vid en produktionsapparat. Vigenbeställningen hade ju medfört investeringar. Hade man i ett sådant läge för ett år sedan fått klart för sig att utvecklingsarbetet skulle avbrytas, är det givet att det hade uppstått en besvärlig situation för Saab-Scania. Vad jag gjorde – det gällde dels direkta samtal, dels anvisningar till försvarets materielverk att pressa kostnaderna – var att utnyttja statsmakternas förhandlingsposition på bästa möjliga sätt. Jag vågar

Nr 46

Måndagen den
4 december 1978

Om B3LA-projektets inverkan på vissa försvarskostnader

Om B3LA-projektets inverkan på vissa försvarskostnader

påstå att skattebetalarna nu får Jaktviggen, delscie 2 och 3, till ett lägre pris än det de skulle ha fått betala, om vi inte hade låtit utvecklingsarbetet fortsätta.

För fru Theorin var det viktigt att hålla sig inom försvarsramen – och jag förmodar att det då inte var inom den försvarsram som riksdagen godkände utan inom det socialdemokratiska alternativets försvarsram – vilket hade inneburit en kraftig neddragning av svensk försvarsindustri och en minskning av sysselsättningen. Men för fru Theorin väger detta tydligen inte så tungt.

Det här är en säkerhetspolitisk fråga. Vi har i den värld vi lever i anledning att känna oro, och vi har därför också all anledning att se till att vi bibehåller vår egen säkerhetspolitiska trovärdighet. Det gör man inte med oöverlagda kast i den långsiktiga planeringen. Jag vill slutligen uppmana fru Theorin att läsa flygindustrikommitténs rapport. Där görs det fullständigt klart att det inte är så enkelt att avveckla som det verkar när man lyssnar till fru Theorin.

MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! Till herr Söderqvist vill jag säga att det väl inte är alla som uppfattar mig som hundraprocentigt lojal mot den officiella partilinjen. Det är allmänt känt att jag har talat för en mycket kraftigare nedrustning än partiet tidigare ställt upp på.

Inte heller jag tycker att socialdemokratin skall uppträda med dubbla ansikten, men jag anser inte att den gör det. Jag menar att Viggenbeslutet i och för sig var ett olyckligt beslut om vilket allmänheten inte var ordentligt informerad. Det har lett till en öppen redovisning som tack och lov också pressar fram dessa fakta.

Det är för mig väsentligt att socialdemokratin och alla krafter i detta samhälle motverkar det militärindustriella komplexet under vilka skepnader det än uppträder, och då är det väsentligt att det finns en öppenhet, så att man redogör för riksdagens ledamöter och allmänheten vad som sker, att man avslöjar att det icke bara är formella beslut som är avgörande utan också reella, som fattats långt innan frågan hamnat på riksdagens bord.

Till herr Krönmark: O ja, vilka argument man kan använda för att försöka dra sig ur en omöjlig situation! Jag har frågat herr Krönmark vid flera tillfällen: Exakt hur mycket har man från statsmakternas sida pressat priset, i siffror och i detalj, räknat från det första erbjudandet från Saab? Vi har inte fått någon redogörelse, men jag utgår ifrån att konstitutionsutskottet vid sin granskning noga kommer att undersöka var dessa förslag om pressade priser från statsmakternas förhandlares sida finns. Såvitt jag vet finns inte någonting sådant. Herr Krönmark har inte heller kunnat visa detta i den här debatten.

Av interpellationssvaret framgår det alldeles klart att uppgifterna i propositionen – där man alltså räknar med ytterligare 310 milj. kr. till B3LA, vilket också beslutades av den borgerliga riksdagsmajoriteten – skulle innebära ett med minst 310 milj. kr. lägre pris för JA 37. Detta har icke på

Om B3LA-projektets inverkan på vissa försvarskostnader

något sätt kunnat bekräftas vare sig av herr Krönmark eller av försvarsmministern, som säger att detta påstående inte kan bedömas, eftersom någon sådan förhandling inte har genomförts.

I verkligheten är det så, herr Krönmark, att industrin och statsmakterna befinner sig i ett avtalslöst tillstånd. Industrin har utnyttjat denna situation och sagt sig vara villig att skriva på ett nytt huvudavtal, men enbart under vissa förutsättningar, och dessa är klargjorda i det erbjudande som har kommit från industrin.

Detta erbjudande har sedan utvecklats till en offert och denna sedermera till ett kontrakt, som den borgerliga trepartiregeringen skrev under i slutet av maj. Sanningen är den att industrin ställt villkor och att den borgerliga regeringen gick med på dessa. Några nedpressningar av priser har vi inte kunnat finna någonstans.

Eric Krönmark säger att sysselsättningen tydligen inte väger tungt i mina bedömningar. Jag har sedan 1973 i riksdagen lagt fram förslag om inventering av försvarsindustrierna för att granska på vilket sätt man skulle kunna klara en omställning. Denna måste göras innan man lägger fram ett beslut om en omställning. År 1976 begärde Sveriges riksdag av den dåvarande regeringen att en sådan inventering skulle ske, men ingenting gjordes. År 1978 har Sveriges riksdag med anledning av ett nytt förslag från mig enhälligt begärt, att regeringen omgående skulle starta ett arbete för att granska hur en omställning av försvarsindustrierna skall genomföras.

Sysselsättningen är synnerligen angelägen för varje socialdemokrat, men jag kan inte inse att man för att klara sysselsättningen också skall ha rätt att styra försvarets utformning i det här landet. Det är en princip som socialdemokratin inte accepterar. Det måste rimligen vara vårt ansvar att förutskicka hur en sådan omställning av industrin som både tryggar jobben och garanterar en meningsfull alternativ produktion skall kunna gå till.

Jag har som sagt i många år försökt få Sveriges riksdag att ställa sig bakom dessa krav och också lyckats med detta, men jag har ännu inte fått en borgerlig regering att vidta några åtgärder i linje härmed. Jag hoppas verkligen att man kommer att vidta sådana åtgärder. Detta är ingen lätt uppgift, inte heller internationellt, och det framgår av den senaste debatten på detta område som jag har följt. Det är dock fullt möjligt att göra detta. En förutsättning måste dock uppfyllas, herr Krönmark, nämligen att politikerna fattar beslut om att säga nej till fortsatt flygplansutveckling. Det är det första steget mot ett läge där industrin över huvud taget visar något intresse för och visar sig beredd att gå in i en reell diskussion om en alternativ produktion.

Jag tycker personligen – och det har jag redovisat i mina reservationer i försvarsutredningen – att det är en vettigare satsning från samhällets synpunkt att planera för en civil produktion, och varför kan man inte tänka sig att använda en del av våra försvarspengar, avsedda för fortsatta flygplansäventyr, för att planera för en civil produktion i ett övergångsskede? Sedermera skall berörda industrier själva kunna klara att bli kommersiellt lönsamma.

Måndagen den
4 december 1978

*Om B3LA-projek-
tets inverkan på
vissa försvarskost-
nader*

Erfarenheterna från försvarsutredningen av direkta frågor till industrins företrädare och svar från dessa gav vid handen att det är fullt möjligt att ställa om produktionen på många av de områden där industrin är kapabel att göra det. Men för detta krävs, som jag sagt, ett politiskt beslut. Det är ett sådant som vi ser fram emot, också av den nu sittande regeringen.

ERIC KRÖNMARK (m):

Herr talman! Jag beklagar att jag måste ta till orda ytterligare en gång. Maj Britt Theorin talar här om händelseförloppet med erbjudande om huvudavtal osv. Det är riktigt att det fanns ett erbjudande om ett huvudavtal, men det framfördes från flygindustrin därvid krav som jag ansåg vara oacceptabla, och därför blev det inget huvudavtal. Det avtal som så småningom träffades om JA37 är till sin ekonomiska utformning ingalunda så förmånligt som tidigare leveransavtal har varit.

När det sedan gäller sysselsättningen vill jag bara säga att ett sätt att skapa sysselsättning i svensk flygindustri är att gå över till civil flygproduktion. Men enligt all expertis krävs för att man skall lyckas med det att man har som underlag också militär utveckling. Det finns ingen betydande flygindustri i världen som inte har denna kombination. Kan man behålla den kombinationen är det lyckligast, och det måste också vägas in. Det ville jag inte tala om på den tiden då jag var försvarsminister, för då tyckte jag att det var de rent försvarspolitiska skälen som skulle vägas in. Nu anser jag mig fri att göra det här påpekandet.

Det är inte så lätt att få fram en alternativ produktion som man kan tro när man hör Maj Britt Theorin här. Jag vill återigen bara påminna: Läs vad flygindustrikommittén kommit fram till! Det visar vilka svårigheter som finns.

Med detta, herr talman, lovar jag att eftersom konstitutionsutskottet skall granska denna fråga – en granskning som jag har förklarat mig med tillfredsställelse se fram emot – att i dag icke ta mer av kammarens tid i anspråk.

MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! Jag lovar också att detta är mitt sista inlägg. Men det finns skäl att påpeka några fakta när det gäller sysselsättningen som kanske är obekanta för Eric Krönmark och även för kammaren i övrigt. Det finns vissa exempel på hur industrin agerar när militära beställningar uteblir.

I fråga om det stora flygplansprojektet B 1 i USA, som Carter i valpropagandan hade lovat stoppa, tog det ett år innan det beslutet kom ifrån Carters administration. Den industrin – Rockwell – gjorde som många industrier gör – ögonblickligen entledigade man de anställda.

Man kan agera på ett annat sätt. En helikopterindustri – Boeing Vertol – i USA, som inte fick den militära beställning den hade räknat med, valde att snabbt granska var dess kunskap kunde användas. Företaget utvecklade ett miljömässigt mycket fördelaktigt trådbussystem, som visade sig vara kommersiellt mycket lönsamt, och man kunde med ett fåtal uppsägningar

klara en fortsatt produktion.

I all sin enkelhet visar de här exemplen vilka framkomstvägar man har att välja på. Antingen använder man utpressningsargumentet: fler flygplansbeställningar, annars lägger vi ner. Eller också anpassar sig industrin och förbereder sig på en omställning.

I många år har svensk flygindustri varit förvarnad om att det troligen inte blir fler flygplansäventyr i vårt land. Intresset för annan produktion har varit ganska ringa hos Saab-Scania.

Ingen har sagt att detta är en lätt process. Det är en ganska jobbig process. Den är fullt genomförbar. Det har vi tillräckligt mycket vetenskapligt material som visar. Dessutom medför den en högre sysselsättningsgrad, vilket vetenskapliga rapporter också klart bevisar för oss. För insatser i militär produktion krävs mycket kapital, men det ger förhållandevis få jobb. En civil produktion däremot ger åtminstone ett bra stycke över 25 % högre sysselsättningsgrad. Det är också skäl som skall vägas in när man diskuterar omställning av en försvarsindustri.

Sverige har ganska lång tid på sig att omplanera sin flygindustri. På verkstadsgolvet finns det jobb fram till 1987 eller 1988 med inläggande beställningar. Men det är utvecklingssidan som har bekymmer. Det är där pressen har kommit, eftersom man vill ha nya flygplansäventyr att utveckla.

Så länge politikerna inte ger besked, så länge kommer också industrin att utöva utpressning gentemot politikerna. Det är således regering och riksdag som har att säga ifrån: Nu får vi sätta oss vid förhandlingsbordet för att diskutera en omläggning av flygindustrin. Skattebetalarna kommer inte att acceptera fler flygplansäventyr i fortsättningen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Om nytt polishus i Sandviken

Justitieministern SVEN ROMANUS erhöll ordet för att besvara *Wivi-Anne Cederqvists* (s) den 23 november anmälda fråga, 1978/79:175, och anförde:

Herr talman! Wivi-Anne Cederqvist har frågat mig när regeringen avser att lämna besked till byggnadsstyrelsen om igångsättning för byggande av nytt polishus i Sandviken.

Regeringen uppdrog den 12 maj 1977 åt byggnadsstyrelsen att projektera förvaltningsbyggnad för polis- och åklagarväsendet i Sandviken. I beslutet föreskrevs bl. a. att projektet skulle ingå i byggnadsstyrelsens projektreserv och således kunna utföras när behov föreligger med hänsyn till sysselsättningsläget.

Projekteringen av förvaltningsbyggnaden pågår f. n. hos byggnadsstyrelsen. Enligt vad jag har inhämtat möjliggör detta att byggnadsarbetena kan påbörjas tidigast i maj 1979.

Regeringen gör fortlöpande bedömningar av sysselsättningsläget. Om det –

Nr 46

Måndagen den
4 december 1978

*Om nytt polishus
i Sandviken*

---

*Om nytt polishus
i Sandviken*

när projekteringen väl är avslutad – av arbetsmarknadsskäl visar sig påkallat med byggstart kommer regeringen att pröva om bygget skall sättas i gång.

Jag kan därför inte nu ge något besked om när arbetena kan påbörjas.

WIVI-ANNE CEDERQVIST (s):

Herr talman! Jag tackar justitieministern för svaret på min fråga, men jag beklagar att justitieministern inte kan ge något besked i dag. Sandviken är i stort behov av ett polishus. I dag är polisverksamheten i Sandviken splittrad och utspridd i tre olika fastigheter.

Jag vill beskriva nuvarande förhållanden, så att justitieministern förstår varför ärendet brådskar så mycket.

När polisväsendet förstatligades 1965 iordningställde dåvarande Sandvikens stad lämpliga lokaler för polisen. Med åren har man emellertid blivit alltmer trångbodd.

För att få något så när ändamålsenliga lokaler tvingades polisstyrelsen 1974 att dela upp verksamheten på flera olika fastigheter.

Man flyttade först allmänna utredningsenheten och delar av den andra brottsutredande enheten till lokaler i nyuppförda Folkets hus omkring 200 m från polisstationen.

Året därpå flyttade polismästaren och polisstyrelsens kansli efter till Folkets hus. Härigenom kunde alla kriminalpolismän som inte tillhörde den allmänna utredningsenheten flytta tillbaka till polisstationen.

Förra året var det dags att flytta igen. Då flyttade polismästaren, polisstyrelsens kansli och brottsförebyggande enheten till lokaler vid Hyttgatan, ca 500 m från polisstationen och ca 200 m från Folkets hus. Allmänna utredningsroteln blev kvar på Folkets hus.

Så är läget i dag, och som justitieministern säkert förstår är situationen ohållbar.

Dessutom är lokalerna på polisstationen omoderna och nedslitna. Den lokala skyddskommittén har flera gånger varit starkt kritisk, och yrkesinspektionen har uttalat sig synnerligen negativt.

I sitt svar hänvisar justitieministern till att "projektet skulle ingå i byggnadsstyrelsens projektreserv och således kunna utföras när behov föreligger med hänsyn till sysselsättningsläget".

Läget i Sandviken är, enligt uppgift från byggarbetsnämnden den 10 november i år, det att mer än dubbelt så många byggnadsarbetare nu är arbetslösa som i november föregående år. I Gästrikland var sammanlagt 207 byggnadsarbetare arbetslösa. Eftersom byggnadstiden för polishuset är beräknad till 24 månader, skulle en igångsättning innebära arbete för byggnadsarbetarna under två vintrar.

När det gäller projekteringsläget förhåller det sig på följande sätt. För ungefär två månader sedan fick konsulten i uppdrag att iordningställa entreprenadhandlingar för schakt och grund. Dessa handlingar var klara vid månadsskiftet oktober/november, och man beräknar att projekteringshandlingarna skall bli färdiga till i januari.

Kan jag tolka justitieministerns svar så att regeringen i januari, när

projekteringshandlingarna beräknas vara klara, ger sitt besked om byggstart i maj?

Justitieministern SVEN ROMANUS:

Herr talman! Jag kan inte svara på frågan när förslaget från byggnadsstyrelsen kan vara färdigt. När handlingarna kommer från byggnadsstyrelsen är det klart att det kan finnas möjlighet att ta upp frågan till prövning. Men jag vill understryka att prövningen av byggstartsärendet kommer att bygga på hur arbetsmarknadsläget ser ut vid det tillfället.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 46

Måndagen den
4 december 1978

*Om behandlingen
inom kriminal-
vården av personer
som dömts för
grova narkotika-
brott*

§ 4 Om behandlingen inom kriminalvården av personer som dömts för grova narkotikabrott

Justitieministern SVEN ROMANUS erhöll ordet för att besvara *Gunilla Andrés* (c) den 7 november anmälda interpellation, 1978/79:66, och anförde:

Herr talman! Under hänvisning bl. a. till en i somras i dagspressen omskriven s. k. transportpermission har Gunilla André frågat mig om jag anser att det finns motiv att vidtaga åtgärder inom kriminalvården beträffande personer dömda för grova narkotikabrott, bl. a. i syfte att stärka allmänhetens förtroende för rättssamhället.

I den debatt som fördes under sommaren 1976 i anledning av vissa uppmärksammade rymningar och fritagningar från kriminalvårdsanstalter sattes bl. a. i fråga om det mest belastade klientelet förvaras på ett sådant sätt att samhällets behov av skydd tillgodoses. Mot bakgrund härav tillsattes hösten 1976 inom justitiedepartementet en arbetsgrupp med uppdrag att kartlägga permissionsbestämmelsernas tillämpning och effekt samt att pröva behovet av åtgärder för att begränsa eventuellt permissionsmissbruk. Arbetsgruppen framlade i december 1977 sina förslag i departementspromemorian *Permissioner inom kriminalvården* (Ds Ju 1977:13). På grundval av förslagen i denna promemoria har regeringen nyligen i en proposition (1978/79:62) förelagt riksdagen förslag till vissa ändringar i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt. Bl. a. föreslås där att bestämmelserna om korttidspermission skall skärpas genom att möjligheten att vägra permission vid risk för fortsatt brottslighet särskilt markeras. Korttidspermission skall sålunda kunna beviljas, om inte påtaglig fara för fortsatt brottslig verksamhet eller avsevärd fara för annat missbruk föreligger. Vidare föreslås en ändring som har till syfte att något vidga den krets av intagna som på grund av flyktfara och risk för fortsatt brottslighet av särskilt allvarlig karaktär skall placeras i slutan stalt. För denna kategori intagna gäller bl. a. att korttidspermission får beviljas endast om synnerliga skäl föreligger.

Jag har i propositionen understrukit att särskild permission, dit bl. a. transportpermission hör, inte bör beviljas annat än om den verkligen fyller en

*Om behandlingen
inom kriminal-
vården av personer
som dömts för
grova narkotika-
brott*

väsentlig funktion som inte kan tillgodoses på annat sätt. Framför allt när det föreligger fara för missbruk av permission bör, enligt min mening, noga undersökas om inte ändamålet med permissionen kan tillgodoses på annat sätt. Om en intagen beviljas särskild permission måste denna förberedas och planeras så noggrant och detaljerat som möjligt. Uttalade risker för missbruk bör vidare kunna uppvägas av att den intagne under permissionen ställs under tillsyn (bevakning eller beledsagning).

Om riksdagen bifaller propositionen ankommer det på kriminalvårdsstyrelsen att utfärda närmare anvisningar beträffande tillämpningen av permissionsbestämmelserna. Enligt uppgift från kriminalvårdsstyrelsen har arbetet med att revidera gällande anvisningar redan påbörjats i syfte att erforderliga ändringar skall kunna snabbt färdigställas på grundval av vad riksdagen beslutar. Det är avsett att arbetet skall vara slutfört i samband med att lagändringarna träder i kraft.

Vad gäller intagna, som har dömts för grova narkotikabrott och som kan misstänkas för fortsatt befattningsmed narkotika, kan vidare erinras om de åtgärder för en ökad differentiering vid placering inom särskilt slutna avdelningar som kriminalvårdsstyrelsen har påbörjat i enlighet med vad regeringens ledningsgrupp för åtgärder mot narkotika har förordat (prop. 1977/78:105).

Låt mig i denna del till sist erinra om att man måste hålla i minnet att permissionerna är ett viktigt led i arbetet på att de intagna efter strafftiden skall kunna anpassa sig i samhället. Det är alltså hela tiden fråga om en avvägning mellan olika väsentliga intressen, där det bl. a. gäller att finna den rätta balansen mellan skydds- och rehabiliteringssynpunkterna.

Frågan om något fel har begåtts i samband med den nu aktualiserade permissionen är föremål för utredning hos justitieombudsmannen.

GUNILLA ANDRÉ (c):

Herr talman! Jag tackar justitieministern för svaret på min interpellation. Det kan kanske synas märkligt att jag bl. a. tagit upp permissionsbestämmelserna inom kriminalvården i en interpellation, samtidigt som vi behandlar en proposition i denna fråga i justitieutskottet. Förklaringen är att jag första gången ställde denna interpellation i augusti. Genom regeringsförändringen måste den tas upp på nytt, och därför har det dragit ut på tiden. Eftersom vi inom någon vecka kommer att få ärendet från utskottet hit till kammaren skall jag försöka att i görligaste mån inte föregripa den debatt i detaljfrågor som då kan komma.

Den illegala narkotikahandeln har drabbat vårt land, och den har fått förödande konsekvenser. Denna handel har förorsakat stort mänskligt lidande. Inte sällan får narkotikaberoende en dödlig utgång. Ofta är det ungdomar som drabbas. Till bilden hör att de flesta storhandlarna inom narkotikabranschen inte använder narkotika själva. Det är endast penningbegäret som driver dem till denna cyniska hantering. Stora delar av den allt grövre kriminaliteten har sina rötter i narkotikan. Det är en ytterst samhällsfarlig verksamhet. Det finns en uppenbar risk att den organiserade

---

*Om behandlingen
inom kriminal-
vården av personer
som dömts för
grova narkotika-
brott*

brottsligheten genom vinster från narkotikahandeln skaffar sig kontroll över strategiska delar av vårt samhällsliv.

Det är numera helt klart att den grova narkotikabrottsligheten domineras av välorganiserade smugglings- och distributionssyndikat. Samarbete sker över gränserna. Det är alltså internationella brottsyndikat som det svenska rättsväsendet måste kämpa mot.

Om vi skall kunna skydda vårt samhälle mot denna förgörande verksamhet måste samlade krafter sättas in. Utan tvivel har insatser gjorts under de senaste åren. Inom polisväsendet bedrivs ett intensivt och resurskrävande arbete för att spåra och gripa narkotikahandlare. Det sker både inom vårt land och i internationellt samarbete. Åklagare och domstolar lägger ned mycket tidsödande arbete i narkotikamålen.

Den påföljd som utdöms av domstol skall sedan verkställas. De dömda överlämnas till kriminalvården. Har vi då inom kriminalvården en lagstiftning och föreskrifter som ligger i linje med de övriga insatser som görs för att bekämpa narkotikabrottsligheten? Jag har uppfattat situationen så att när det gäller lagstiftningen på det här området har vi blivit förbispungna av den grymma verkligheten. Personer, dömda för verkligt grova narkotikabrott, får permission, lyckas rymma eller kan helt enkelt fortsätta sin verksamhet inifrån våra anstalter.

Hos personalen på våra anstalter möter man en uppgivenhet inför narkotikaproblemen. Jag tycker det är skrämmande att vi från samhällets sida inte gett personalen tillräckliga redskap så att de med kraft kan ta itu med problemen. Om vi vill skydda samhället mot dessa samvetslösa narkotikahajar går det inte att vara undfallande. Det kan inte råda någon tvekan om att som beslutsfattare har vi en skyldighet att göra allt för att skydda vårt samhälle, skydda våra ungdomar.

Vi måste genom lagstiftning och föreskrifter skapa garantier för att personer dömda för grova narkotikabrott inte kan fortsätta sin brottsliga verksamhet inom eller utanför anstalten. Därvid har självfallet de regler som gäller för permissioner mycket stor betydelse. Narkotikabrottsligheten, med väl utbyggt kontaktnät och stora pengar inblandade, utgör alltid en risk för fortsatt brottslig verksamhet.

Vi måste arbeta med målsättningen att vårt land skall vara ett bra land att leva i för våra ungdomar – inte för narkotikalangare.

Jag har tagit upp de här frågorna bl. a. därför att jag upplevt att det finns ett utbrett missnöje bland allmänheten över det sätt som kriminalvården fungerar på då det gäller grova narkotikabrottslingar. Man har svårt att förstå att personer som så grovt brutit mot våra lagar och är i färd med att förgöra vår ungdom skall behandlas så undfallande. Det måste då sägas att personalen vid våra anstalter endast kan handla enligt gällande lagar och föreskrifter. För att stärka allmänhetens förtroende för rättssamhället måste det till ett kraftfullt och konsekvent handlande.

Som jag nämnde inledningsvis skall jag inte här gå in på den nu föreslagna lagstiftningen. Jag vill i stället ställa en kompletterande fråga som rör det något längre perspektivet. Enligt uppgift ämnar regeringen tillsätta en

Måndagen den
4 december 1978

*Om behandlingen
inom kriminal-
vården av personer
som dömts för
grova narkotika-
brott*

kriminalpolitisk beredning med parlamentarisk förankring. Som jag ser det är det viktigt att utvecklingen på narkotikaområdet följs och övervägs vidare. Exempelvis bör man utreda vilka ytterligare åtgärder som kan behöva vidtas för att man skall komma till rätta med narkotikaproblemen vid våra anstalter.

Min fråga till justitieministern gäller om dessa frågor kommer att ingå i beredningens uppdrag.

Justitieministern SVEN ROMANUS:

Herr talman! Som Gunilla André själv påpekade kommer den här frågan i stort att tämligen snart på nytt bli föremål för diskussion här i kammaren i anledning av den proposition som rör skärpning av permissionsbestämmelserna för just det här klientelet. Det finns därför inte orsak att gå in i detaljerna. Men så mycket skall redan nu sägas att syftet med propositionen om ändringar av permissionsbestämmelserna är just att träffa det mer belastade klientelet, framför allt dem som har gjort sig skyldiga till grova narkotikabrott. Där skall man alltså, när det gäller permissioner, kunna vara mer restriktiv än nu. Vidare skall det, enligt de förslag som nu föreligger, vara möjligt att se till att de differentieras på ett bättre sätt på de anstalter som finns.

Sammantagna bör de åtgärder som nu föreslås i propositionen och de som föreslogs i det s. k. narkotikapaketet i våras kunna leda till större möjligheter att nå det mål som Gunilla André anger.

Slutligen till frågan om detta kommer att överlämnas till en kriminalpolitisk beredning. Det är inte avsikten – detta är tänkt för arbetet på att utforma reglerna för de kriminalpolitiska påföljderna.

Arbetet på att förbättra möjligheterna att bekämpa narkotikan på anstalterna och stävja möjligheterna att där fortsätta en brottslig verksamhet får pågå oavlatligt i syfte att åstadkomma ett bättre läge.

GUNILLA ANDRÉ (c):

Herr talman! Det är självfallet med tillfredsställelse jag konstaterar vilka åtgärder som hittills vidtagits och som nu föreslås i propositionen för att komma till rätta med narkotikaproblemet vid våra anstalter. Men hittills har effekten inte blivit vad man hade hoppats. Tydligen behövs det ytterligare åtgärder.

Differentieringen av de intagna vid våra kriminalvårdsanstalter är en väg som är värd att fortsätta på. Men jag tror att också andra vägar måste prövas.

Vi är väl medvetna om att de etablerade storlangare som fortsätter sin verksamhet även inom kriminalvårdsanstalterna är mycket svåråtkomliga. Därför behöver samhället, som jag ser det, ta till extraordinära åtgärder.

Jag beklagar att den kriminalpolitiska beredning som nu kommer att tillsättas inte också får ta upp frågan hur man skall komma till rätta med narkotikaproblemet. Men min förhoppning är att man på annat sätt och i andra instanser fortsätter att arbeta hårt med denna fråga. Det är, som jag ser

det, ett allvarligt samhällsproblem, som vi verkligen behöver analysera för att komma fram till hur det skall bekämpas.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Föredrogs och hänvisades

Propositioner

1978/79:37 till trafikutskottet

1978/79:71 till utbildningsutskottet

§ 6 Föredrogs och hänvisades

Motion

1978/79:177 till lagutskottet

§ 7 Föredrogs men bordlades åter

Konstitutionsutskottets betänkanden 1978/79:12–14

Justitieutskottets betänkanden 1978/79:9 och 13

Utrikesutskottets betänkanden 1978/79:8, 10 och 11

Försvarsutskottets betänkande 1978/79:9

Socialutskottets betänkanden 1978/79:18 och 19

Kulturutskottets betänkande 1978/79:16

Utbildningsutskottets betänkande 1978/79:14

Trafikutskottets betänkanden 1978/79:5–7

Jordbruksutskottets betänkanden 1978/79:8 och 10

Näringsutskottets betänkanden 1978/79:12, 14 och 15

Arbetsmarknadsutskottets betänkanden 1978/79:13 och 14

§ 8 Föredrogs och bifölls

Interpellationsframställning 1978/79:106

§ 9 Anmäldes och bordlades

Motion

1978/79:178 av *Ingrid Sundberg* och *Ingrid Diesen*

med anledning av propositionen 1978/79:67 om förbud mot aga

Nr 46

Måndagen den
4 december 1978

---

*Om behandlingen
inom kriminal-
vården av personer
som dömts för
grova narkotika-
brott*

Måndagen den
4 december 1978

Meddelades att följande frågor framstälts

*Meddelande om
frågor*

den 1 december

1978/79:208 av *Anna-Greta Leijon* (s) till arbetsmarknadsministern om finska yrkesvägledare vid arbetsmarknadsverket:

Arbetslösheten bland finska ungdomar i Sverige är stor. Många av dessa ungdomar har dåliga kunskaper i svenska, ringa kännedom om det svenska samhället, arbetsmarknaden och möjligheten att utbilda sig. Med bl. a. detta som bakgrund föreslog arbetsmarknadsstyrelsen i april att åtta finska yrkesvägledare på försök skulle få anställas hos arbetsmarknadsverket. Förslaget har fått stöd från delegationen för ungdomens sysselsättningsfrågor (DELFIUS).

Mot denna bakgrund vill jag fråga arbetsmarknadsministern:

1. Anser arbetsmarknadsministern att det finns behov av att anställa finska yrkesvägledare vid arbetsmarknadsverket?
2. Vad är i så fall orsaken till att dessa anställningar ännu inte kommit till stånd?

1978/79:209 av *Anna-Greta Leijon* (s) till utbildningsministern om studieverksamhet bland arbetslös ungdom:

ABF överlämnade vid uppvaktning hos arbetsmarknadsdepartementet den 6 mars 1978 ett förslag till studieverksamhet bland arbetslös ungdom. Förslaget har fått stöd från delegationen för ungdomens sysselsättningsfrågor (DELFIUS). Arbetsmarknadsstyrelsen och skolöverstyrelsen har av regeringen begärt särskilda medel för att verksamheten skall kunna komma i gång.

Mot denna bakgrund vill jag fråga utbildningsministern:

Varför har regeringen ännu inte medverkat till att få i gång studieverksamhet bland arbetslös ungdom?

den 4 december

1978/79:210 av *Göthe Knutson* (m) till budget- och ekonomiministern om avskaffande av annonskatten:

I en partimotion från folkpartiet, 1975/76:2332, krävs det att annonskatten avskaffas. "Vi är --- mot annons- och reklamskatten som gröper ur ekonomin för pressen. --- Det är särskilt allvarligt när kostnaderna i övrigt stiger snabbt. Dessutom är reklamskatten så utformad att den premierar direktreklam framför reklam via annonser i dagspressen", framhålls det i folkpartimotionen, som är undertecknad av bl. a. Ingemar Mundebo.

Dess värre har det visat sig att dessa farhågor för annonskattens

konsekvenser besannats, och bl. a. från fackligt håll krävs det att annons-
skatten slopas.

Avser regeringen att i enlighet med den från folkpartiet framförda
uppfattningen helt avskaffa annonsskatten i den budgetproposition som
framläggs i januari 1979?

§ 11 Kammaren åtskildes kl. 13.29.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Nr 46

Måndagen den
4 december 1978

---

*Meddelande om
frågor*